

יהודי צרפת במלחמת העולם השנייה

השתתפותם של יהודי צרפת, במלחמה נגד היטלר, ידעה, בהתאם לתקופות השונות ולתמורות שחלו, אספקטים וצורות שונות. הפעולות שנקטו על ידם, לא בכל המקרים היו אלה שנראו כטובות יותר, והן נכפו עליהם לעתים קרובות ע"י נסיבות אובייקטיביות. אם נשמור על הסדר הכרונולוגי, הרי היה האספקט הראשון, כמובן, השתתפותם ב"מלחמה המשותפת" וכ"מאבק הצרפתי", מספטמבר 1939 ועד ינואר 1940. עשרות אלפי יהודים זרים התנדבו לצבא הצרפתי, בו תפסו אחיהם, היהודים הצרפתים, את מקומם עוד קודם לכן.

למסלה של יוני 1940, נודעו תוצאות מרחיקות לכת: ההיילים היהודיים חלקם נשבו, חלק אחר — אמנם קטן מאוד — הצליח להצטרף לכוחות החופשיים הצרפתיים של הנג'ל דה-גול בלונדון. אחרים הוצאו משורות הצבא, או שהועסקו במחנות עבודה באיזור החופשי של צרפת ובצפון-אפריקה.

בקבוצות אחרונות אלה, שררה הכרה עמוקה, כי הנאציזם ממשיך להיות האויב, ויש להילחם בו עד תרמה. הכרה זו הצמיחה באופן טבעי את ניצניה הראשונים של תנועת ההתנגדות. אליהם הצטרפו מספר גדול של נשים וצעירים, שלא נטלו חלק בקרב של 1939/40.

בתנועת המחתרת, כמו בשורות הצבא, לחמו היהודים לצד הצרפתים. למחתרת הצרפתית היו שלוחות רבות, ובכל אחת מהן היה מספר גדול של יהודים. חלקם נלחמו כיהודים וכצרפתים כאחד, וראו בהיטלר אויב כפול. אחרים, אמנם כלי לכפור ביהדותם, ראו עצמם כצרפתים בלבד, ועוד אחרים, ואלה היו מרובים, נלחמו בשל מניעים פוליטיים ופילוסופיים, כולם גילו אומץ לב, רבים מהם מתו, נפלו בקרב, הוצאו להורג כבוגדים, נודו על פי פסקי דין של בתי-משפט צבאיים נאציים, הושמדו בחדרי עינויים של הגסטאפו ובמחנות הריכוז. באופן יוצא דופן הכלל, ניתן הפעם אמן בהצהרתו של ראש משטרת הבטחון ושל ה-S.D. בצרפת הכבושה באותה תקופה, S.S. סטנדרטנפיהרר הלמוט קנוכן Standartenführer Helmut Knochen שאמר כי לא היה אף סוג לב בין אנשי המחתרת היהודים שנעצרו.

אנו נבדוק גם את תפקידם של היהודים במחתרת שמחוץ לצרפת, ראשית-כל באלג'יר, שבה נועד להם תפקיד ראשון במעלה ואפילו קובע, ואחר-כך בכוחות הצרפתיים החופשיים, אם נצטרך, בהמשך מסה זו, להזכיר שמות מסויימים, אין זאת אומרת שיש בכוחנתנו להקים מצבת זכרון ותהילה ליהדות צרפת, איננו סבורים כי אנו מוסמכים או רשאים לעשות זאת.

אין אנו מתעלמים מן העובדה, שאין בידינו כל המיסמכים הדרושים מאותה תקופה, אנו תקוה, כי ההיסטוריונים שיבואו אחרינו, יתקנו את המעוות בנקודה זו.

„המלחמה המשוונה“ 1939–1940

ב־1 בספטמבר 1939, חצה הצבא הגרמני את הגבול הפולני. יומיים לאחר מכן, ביום א', 3 בספטמבר 1939, נכנסות צרפת ובריטניה הגדולה למלחמה נגד גרמניה הנאצית. טיט, בצרפת, בד בבד עם הגיוס הכללי, מתחיל גם גיוס המתנדבים. האפליה הדתית היא תופעה זרה לחלוטין לרוח הרפובליקנית הצרפתית. בשום מיסמך רשמי אין מציינים את דתו של המעורב בענין. כך היה ב־1939 וכך גם בימינו. התקופה שבין השנים 44–1940 הינה בבחינת זכרון מביש. עובדה זו מונעת מן ההיסטוריון הערכה מדויקת על השתתפות היהודים במאמץ המלחמה הצרפתי. על כל פנים, ניתן לומר בבטחה, שבאופן יחסי למספרם של היהודים בצרפת, לא חיתה השתתפותם במלחמה. פחותה מזו של הצרפתים, והדבר טבעי. ידוע לנו על „צרפתים בני־דת־משה“, שהיו גיבורי פעולות צבאיות מזהירות בתקופת 44–1940, תקופה זו של רדיפת יהודים בצרפת. זהו לדוגמא, מקרהו של לויסנט פול אלכסנדר, מהפלוגה ה־108 של חיל הרגלים האלפני, שהיה אביר לגיון הכבוד והרי לפנינו מובאה מתוך דברים בשבחה של פלוגה זו, מ־31 במרץ 1941: „הוא הוכיח את עצמו בקרב כמנהיג מעולה. כגבורה מופתית ותוך הקרבה עצמית מחלטת, נלחם במשך כל יום ה־11 ביוני 1940, באויב שעלה עליו במספר ובתחל מושה, וגרם לו לסגת ולהפוך את המערך הצבאי שהופקד עליו, הוא ידע להעביר לבני־פלוגתו, שהורכבה מאלמנטים שונים ונעדרי־אחידות, את הפאטוריוסיון הלוהט שלה, מירצו העצום וכוזו המחלט לסכנה. הוא נפצע למות במספר של אותו יום“, על התחום: הונציגר. יש לציין, שלמרות שהלוחמים היהודים־הצרפתים השיגו זכויות במחיר דם, זכויות שאיש לא חשב לשלול מהם, לפחות בצרפת, הרי לא הכחישו אף פעם את הסולידריות שלהם עם כלל יהדות צרפת. מעולם לא עלה על דעתם להיבנות מ־„זכויות“ אלה על חשבון המוני אחיהם.

אין לשכח, שבאוגוסט 1941, פורסם תיקון ב־סטאטוס היהודים¹ שחיכה קשות כיהודים רבים, וביחוד בתלול שאורחותם הצרפתית הייתה חשובה להם יותר מיהדותם. דווקא רגע זה, בחרו להם הלוחמים היהודיים ותיקי שתי המלחמות, וביחוד בעלי־עיסורים צבאיים חשובים, להרגיש את אחוותם עם אחיהם היהודים, התנהגות כזו, דרשה ללא ספק, אומץ לב שלא נפל מזה שגילו בשדה הקרב (ראה נספח מס' 1).

יהודים לא־צרפתים (פליטים, מהגרים) לא היו כפופים לחובות צבאיות, לפחות מבחינת החוק. ואעפ״כ זרמו היהודים הזרים באלפים וברבבות אל מרכזי וגיוס, ממש כפי שעשו זאת ב־1914. עבורם, הייתה צרפת מולדת וזכויות האדם והחופש, וטבעי נראה להם להתנדב לכוחות המזוינים בשעת סכנה.

גם כאן אין בידינו הוכחות לגבי המספר המדויק של המתנדבים היהודים. סטאטיסטיקה טיקות שהופיעו בתקופת המלחמה, ונבחנו שנית ע״י המחלקה הפוליטית של המוכנות היהודית, מדברות על כ־40 אלף מתנדבים. לא מצאנו כל אישור המאמת את נכונותו של מספר זה. המתקבל אמנם על הדעת.

מתנדבים אלה לא היו תמיד בעלי הכשרה צבאית קדמת, ולא כולם היו צעירים. חלקם שרתו קודם לכן בצבאות של ארצות מוצאם. אחרים שרתו בבריגדות הבינלאומיות בספרד. הם נקלטו בעוצבות צבאיות שנוצרו לשעתם כגון פלוגות הרגלים של המתנדבים

* גנרל הונציגר היה באותה תקופה שר־המלחמה בממשלת וישי.

הזרים סס' 21 — 22 — 23. יחידות אחרות נתוספו אל לגיון הזרים. כגון הפלוגות הזרות מס' 11 — 12. עוצבה של חיל החיסוס, או מחציתה של הבריגדה ה-13. לכל אלה נתוספו יחידות שנוסדות בצרפת. אפריקה הצפונית וסוריה. דרך אגב, נזכיר כאן את היהודים יוצאי פולין וצ'כוסלובאקיה. שניתנה להם האפשרות לשרת בצבאות ארצות מוצאם שהוקמו על אדמת צרפת.

ידועות לנו התוצאות המכאיבות של קרבות 1940: הפלישה לבלגיה ולארצות השפלה ב-10 במאי 1940. ניתוק תחזית על המז במדאן. ב-13 במאי שנת זו, הפריצה לים בונקירק. ה-4 ביוני 1940. והקרב האחרון שנמשך ב-14 ביוני עם נפילת פריז ושמיד אחריו באה שביבת הנשק בקוטמין ותפיסת 3% של השטח הצרפתי.

הפלוגות הזרות, כשאר הצבא הצרפתי, עמדו במבחנים קשים. רק מחצית הבריגדה ה-13 נמלטה מגרל מר זה. היא נשלחה לנארויק. בצפון גורבניה. על מנת להילחם בפולש הגרמני באותה מדינה. בעוד שבגורבניה המרכזית חיתה ידם של הגרמנים על העליונה. והכוחות האנגלים אשר נחתו באנדאלסן ונמסו. הוכרחו לאחר מפתח בגורבנדסל. לשוב אל ספינותיהם. הרי בנארויק חיתה ידם של הגרמנים על התחתונה. הצעידים האל-סינים. הטירוליאנים והבכוריאנים. בהנהגתו של הגנרל הירוע דיטל. גורשו מהעיר נארויק. ונדחקו במהומה טוטאלית אל הגבול השכני. אותו התכוונו לעבור על סנת לבקש שם מקלט.

אמנם הכוחות המאוחדים נחלו נצחון בנארויק. ממש לפני נסיגת דנקירק. אך נצחון זה. לא היתה בו תועלת. כי למחרת הפליגו הכוחות המאוחדים בחזרה לבריטניה הגדולה. „לאחינו היקר, גיסנו ודורנו אברהם אדל שטיין. 1910—1940". זו לשונה של כתובת. בצרפתית ובאידיש. על אחת המצבות של בית הקברות הצבאי בנארויק. והיא איננה היחידה.²

ודאי לא נוריד מערכם של הלוחמים היהודים, אם נזכיר את המכשולים האובייקטיביים בהם נחקלו בעת גיוסם. בתחילת המלחמה, פורסמה הצהרה. ובה תרענוק תנאים מיוחדים לסוג מסרים של מתנדבים זרים. מיחס אחד נהנו כמיוחד. יוצאי הארצות השכנות לצרפת והזרים שישבו בה תקופה ארוכה יחסית. יחס זה נמנע מיוצאי ארצות מרכז-מזרח-אירופה וכאילו על פי סקרה. היו המתנדבים היהודים ברובם. יוצאי גרמניה (ארץ האויב). פולניה. רוסניה וכו'. ויהיה בכך משום סילוף העובדות אם נאמר שהללו התקבלו לצבא מתוך סבר-פנים יפות. וגם היו אנשי צבא שבזו ל„פלוגות החייטים". וקראו עליהן את הסיסמה: „חופש. שוויון ותעודות זנות". זו היתה אחת סצורות העלבון הטיפוסיות לאנטישמיות הצרפתית. וגם זו עובדה.

שבויי המלחמה

לעתים קרובות נאמר, שאחד הדברים האופייניים למלחמת העולם השנייה היה הפארדוקס שבחוזה. מצב זה היה נכון ללא ספק. לגבי אותם מתנדבים יהודים-צרפתים שנפלו בידי הגרמנים. הסיבות לכך אינן ידועות לנו. אך עובדה היא. שדווקא אסירי הגרמנים בין השנים 45—1940. נהנו מבטחון יחסי בהשוואה לשאר יהודי צרפת. במאי—יוני 1940. לאחר „הקרב על צרפת". ותוצאותיו העגומות. נלקחו למחנות מעבר. שני מיליוני צרפתים. ביניהם היו יהודים רבים. כמובן. מלכתחילה. ניסת השלטון הגרמני לבדוד את היהודים שבין המוני האסירים. הגרמנים ניסו לבדוד גם קטגוריות אחרות של

יהודי צרפת במלחמה"ע השניה

אסירים, למשל את הבריטים, שאותם רצו לנצל כדי לחקם תנועה אוטונומיסטית, וכמו כן, את לוחמי מלחמת העולם הראשונה, אבות למשפחה וכדומה.

על כל פנים, רובם של האסירים היהודים, לא ניסו להעלים את יהדותם. אין ספק שהמתנדבים הזרים וכמו כן, אותם אסירים שהיו בעלי שמות יהודיים טיפוסיים, לא יכלו לעשות אחרת. אחרים יכלו להתכחש ליהדותם, היות ושייכותם הדתית לא הוזכרה בתעודותיהם, אך רובם לא עשו זאת.

קשה לנו להחליט מתי בדיוק, ביקשה הממשלה הגרמנית לרכז את כל האסירים היהודים-צרפתים במחנה מצצר אחד. כל הידוע לנו הוא, שבתאריך 25 באוקטובר 1941, מעלה ראש המחלקה הדיפלומטית של האסירים בווישי, ג'ורג' סקאפיני, על הפרק את הבקשה שקיבל ממשלד החוץ הגרמני, סקאפיני השיב לגרמנים, שעליו להתעצב בממשלה, אך מראש, "אינו מוצא לנכון להפריד את האסירים היהודים מתבריהם לקרב".

ב-29 בדצמבר 1941, כתב הנגל רבר, ראש הקבינט של אדמירל דארלן בתקופת ממשלת וישי, מכתב המסומן 23.642/CAB אל הממונה הכללי לבעיות היהודים, כמכתב זה הוא מבקש את חוות דעתו בבעיה שהוזכרה למעלה, וכמו כן מוסר את דעתו של דארלן בעניין. דארלן הצהיר כי הוא מתנגד לבידודם של האסירים היהודים, הסיבות שהעלה לכך, היו משונות למדי, הוא הודה שבין האסירים היהודים עלולים להיות גורמים חשודים בהפצת העמלה אנטי-לאומית, אך בהמשך, הוא מגיע לידי מסקנה שדיכוי של תנועות אנטי-לאומיות במחנות המעצר, הוא ענינה הבלעדית של צרפת, ואין צורך שגורמים חיצוניים יתערבו בעניין.

הממונה על בעיות היהודים עיכב את השובת, וענה רק לאחר שקיבל תזכורת, במכתבו CA—RU/FB 518523 הביע הסכמתו המלאה לעמדתו של דארלן.⁴ ואמנם, האסירים היהודים לא הופרדו מתבריהם לקרב, והדבר תרם ללא ספק, להבטחת שלומם הפיזי, אך בכל זאת, נעשתה הפרדה פנימית במחנות, והיהודים נבדלו מקבוצות המוגניות יהודיות, גורלן של קבוצות אלה היה שונה במקומות שונים. היחס היה לעתים קרובות, ראוי לגנאי. התזונה לא היתה תמיד מספקת וכו', וכו', קרו מקרים, שהתעשיינים הגרמנים שהשתמשו בידים עובדות אלה, סנעו את שילוחם של היהודים "מזרחה", מסתמא בשל סיבות אנוכיות גרידא. עובדה היא, שנמנע מהאסירים היהודים של הצבא הצרפתי, גורלם הטרגי של אחיהם מן הצבא הפולני.

היו מפקדים גרמנים שהכריחו את האסירים לשאת את הטלאי הצהוב,⁵ אך באופן כללי, חלקו האסירים היהודים את גורלם עם חבריהם לנשק, הלא-יהודים.

למרות הכל, צריכים הדברים להאמר: היהודים, במידה שהכירו בגורלם המר של אחיהם נעדרי-חסות של הצלב האדום, התנוונים למשטר הרייך השלישי, ניסו לעזור להם כמיטב יכולתם.

אסירי-מלחמה יהודים אחדים, ניסו לכוא במגע עם קבוצות רופפות של תנועת ההתנגדות הגרמנית. כך היה גם המקרה של אריך סוצ'קה, מתורגמן בסטלג III.A בלוקנבלדה. אנו מוצאים את שמו במכתב של הגסטאפו — "סאטפולישטלה ברלין, אשר נשלח ב-24.2.45 אל התובעה הצבאי בטורגו. נאמר שם בבירור, שסוצ'קה יהודי, המכתב הכללי, בבירור ענינם של וולטר קלאט, הנרי לאנדס ואלפרד שטיין, ומבקש מהתובע הכללי, לחקור את סוצ'קה".⁶ תבעיה עצמה, אינה חסרת ענין, כיוון ששלושת הגרמנים האלה מתוארים כאריים וכחברי מפלגה נאצית, (קלאט היה אפילו ראש-תא במפלגה), הם

הואשמו ביסוד אירגון חשאי שנקרא *Arbeitsgemeinschaft für Friede und Aufbau* (אירגון למען שלום ושיקום). עיסוקו העיקרי של אירגון זה היה אספקת נשירות מזויפים ליהודים שהתחבאו בגרמניה על מנת להימלט משילוחם למחנות המוות. פרטים אלה נמצאים בכתב האישום 47/45 שהוגש בגדו ב־26 במרץ 1945 ע"י התובע הכללי של תרייך בבית משפט העם של פרייזלר. איננו יודעים אם קץ המלחמה איפשר לאנשים אמיצים אלה לחמוק מגורל התליין הנאצי, או שמא ניספו גם הם.

על מנת לזכות בשיתוף מצד וישי, שיתרו הגרמנים בתחילת 1941, מספר מסויים של אסירי מלחמה צרפתים. היות ואחוזת האסירים היתה גורם שאי־אפשר להתעלם ממנו, לא היתה כל אפליה גופית בשעת השיחרור. האסירים היהודים שהיו זכאים לשיחרור לפי קטגוריות שונות (גיל, מקצוע וכו'), שחררו כמו האחרים. אך לבסוף היה השיחרור מהשבו בעל משמעות שונה לחלוטין מזה של חבריהם הצרפתים. כאשר חזרו למולדתם, נחשבו לזרים של השלטונות, "יהודים ככל האחרים". אנו למדים על משמעותו של הדבר בשעת קריאת המכתב אשר נכתב ע"י מר גלסן מליכרי (סן אואז) ב־14 באוקטובר 1941, למרשל פטאן: "מיד כאשר בני, גלסן דניאל, חזר מגרמניה, מסטלג ILA, לאחר ששחרר מסביו מפני שהיה הבכור בין ארבעה בנים צעירים, וגם מכיוון שאביו נפצע במלחמה וכו', נעצר ב־20 באוגוסט 1941 כיהודי, בשעה שהלך לחפש את חפציו בפריז. הוא נכלא במחנה דרנסי (סן)⁷."

מקרה זה לדאבונו, לא היה היחיד. היו מקרים בולטים עוד יותר, כגון זה של הצעירים היהודים בביה"ח הצבאי של ול־דה־גראס בפריז. יהודים אלה היו חיילים אשר הוצבו בביה"ח הצבאי ונשארו בשטח כבוש. דבר זה, בוודאי לא נשא חן בעיניו של דנקר ה־איום, ראש המחלקה האנטי־יהודית של ת־S.D. בפריז. הוא החליט לעצורם ולשלחם למחנות ריכוז, אך רצה להיות בטוח לפני־כן שמבחינת הממשל הצבאי הגרמני, לא תיווצרנה כל בעיות יורידיות. הממשל הצבאי מצא שאין אפשרות לשלוח את אנשי הסגל הצבאי למחנות־המוות, גם אם אותו צוות שוב אינו משמש בתפקידו. על בעיה זו התגברו ע"י כך שאילצו את השלטונות הצרפתיים לשחרר את היהודים מתפקידיהם בצבא. דבר שנעשה ב־21 במרץ 1942. מיד לאחר מכן יכלו לשלחם למחנות בצורה רשמית וחוקית. ב־27 במרץ 1942, היה זה המשלוח הראשון מצרפת למחנות השמדה. שמנה למעלה מ־1000 יהודים. מהם חזרו רק 15 חיים.⁸

גורם אשר עשה את מעצר האסירים היהודים מכאיב ביותר, היה חוסר הודאות שלהם בכל הנוגע לגורל משפחותיהם שנשארו בצרפת. ואכן, הנאצים ברוזום, שלא יכלו מסיבות מדיניות, להשמיד את החיילים היהודים. התנקמו באכזריות רבה במשפחותיהם נטולות ההגנה.

ב־16 ביולי 1942, נערכה בפריז פעולת סיוור היהודים הידועה לשימצה, שכתוצאה ממנה, נעצרו 12,884 גברים, נשים וילדים. אומללים אלה נכלאו בתחילה בפריז עצמה, במגרש־המירוצים החורשי, משם הועברו למחנות של פייטביה, בון לה רולנד, דרנסי, ולאחר מכן לאושוויץ.

המטרה הצרפתית, שיתררה את נשות אסירי המלחמה, בעקבות התערבותו של סקאפיני בשגרירות הגרמנית, ב־21 ביוני 1942, הביא סקאפיני, את ראש הקבינט שלו ליד

יהודי צרפת במלחמה"ש השנייה

כתיבת סכתב לצירות הנרמניה בו הוא מבקש לכלול בשיחורוים אלה גם את ילדי האסירים ואמהותיהם. עשרה ימים לאחר מכן, ב"31 ביולי, ס.ס. שטורנבנפירר ד"ר קרלסאו זייטדשל, ממנה לבציות היהודים באותה שגרירות, כותב אף הוא ל"סיפורס.ג. בצרפת. מחלקת IV (יהודים). ומבקש את חוות דעתו על הבציות.

כעבור 15 ימים נוספים, ענת הממונה על אותה מחלקה, ס.ס. אוברשטומפיהרר רוטקה, בצורה יבשה ועניינית: "שיחרור הנשים היהודיות שבעליהן הם כרגע אסירי מלחמה בגרמניה, נעשה ע"י המשטרה הצרפתית ללא הסכמתנו. אין לי כל כוונה להרחיב את השיחרור ולכלול בו את האמהות ואת ילדי האסירים".¹¹

כדי לעמוד על כובד משקלו של סכתב זה, עלינו להדגיש את העובדה, שבין התאריכים 31 ביולי ו"15 באוגוסט 1942, כבר יצאו רכבות הגירוש בדרך לאושביץ.

ותרי לפנינו מיסמך העוסק באסירים יהודיים של מחנה III.B, 17 אסירי יהודיים מתענינים בגודל משפחותיהם. מדובר ב"35 אנשים שכנראה נשלחו כולם למחנות ריכוז. והרי דוגמאות קונקרטיות: קרלין משה, מספר אישי 46682, אורח צרפתי, מוסר שאביו קרלין ליפמן, בן 74, נעצר בביתו במולאן (אלית) ב"1941, ונשלח למחנות. בנימין גולד" שלגר, מספר אישי 28050, רווק, גויים בגיל 19, מוסר שאביו האמו נעצרו ב"15 ביולי 1942 בבואקולוטב (סן) רח" פייר-ז'ואניון מס' 6.

דוגמה אחרונה: מוריס פארדו, מספר אישי 28653, מודיע כי אשתו חמשת ילדיו שגילם היה 10½, 8½, 7, 5, 3, נעצרו בנובמבר 1942 בפאריז; באיזור 12, רח" קרוזטיה מס' 58, נכלאו בדרנס, ונשלחו ליצר בלתי ידוע.¹²

תרי המקרה של J.B. אסיר המחנה IV.B. במילברג בטורנג, שיום אחד נודע לו, ב"1943, כי אמו נעצרה ונשלחה למחנות המוות. J.B. היה שייך לאותו סוג אנשים, שבגלל חינוכם האינטלקטואלי, היו סבורים כי "זה בלתי אפשרי", נוסף לכך, בתנאי שכיו, לא יכול היה לשער את גודל האסון שאירע ליהודים. על כל פנים, הוא התיידד עם מהנדס גרמני שהיה עורך ביקורת במחנה. הוא סיפר למהנדס כי אמו נמצאת במחנה, ודאי במחנה עבודה, והדבר מטרידו במקצת. המהנדס סיפר לו כי אין לו עוד כל תקווה לראות את אמו שנית. לאותו J.B. נודע יום אחד, ע"י אחד מאנשי תצבא הנרסניים שניתל את בית"ה בו עבדה קבוצתם, כי הגיעו בקשות תקיפות לשלח קבוצה זו "מורחה", "יום אחד", אמר לו הנרמני, "תעמוד על גודל השירות שעשיתי לך, כשניסיתי למנוע את שילוחכם".

לא דיברנו על מחנות, כגון לובק, שקלט אסירים שנודעו כמסוכנים במיוחד, מכיוון שניסו לברוח לעתים קרובות. לא הזכרנו את מחנה רבה-רוסקה, שגם לשם הועברו אסירים קשי"עורף, במטרה לשבור את רוחם. כמה יהודים נמצאו במחנות אלה אין אנו יודעים. המחבר מכיר אישית, רבים מהם, הוא גם יודע על מקרה כגון זה של אותו עתונאי ופר לייטיקאי צרפתי, שנעצר ונכלא ונשלח לאגף היהודי של מחנה לובק, רק משום שמו שהיה בעל צליל יהודי, במסעו של דבר, נמצא שאותו אדם, היה איש אלזס, ולא היה יהודי כלל, עובדה, שלאחר זמן מה, כאשר נודע למפקד המחנה שנפלה טעות, רצה להעביר אותו יהודי-כביכול, לאגף אחר, אך העתונאי הסוציאליסט סירב בכל תוקף, ועמד על הישארו בחברת ידידיו היהודים.

רק מתוך סקרנות נזכיר את העובדה, שגם בנו של סטאלין נכלא בלובק מסך תקופה מסוימת וחבריו לשבי, יהודי צרפת, למרות כל היסורים והקשיים, היו מצליחים להעביר אליו מפתח לפעם, הפצים פעושים שערכם עבור שבויי מלחמה היה רב.

הנחיתה באלג'יר — נובמבר 1942

ב־8 בנובמבר 1942. נחתו צבאות בנות הברית באלג'יר, וכבשוה ללא קרב, הודות לפעולה מבפנים. היה זה אחד הרגעים בהם נודע למספר האנשים הפועלים פחות חשיבות מאשר לכשרון ההתמצאות, והיכולת לנצל היטב את ההזדמנות. בפעולת אלג'יר, נטלו חלק ארבע־מאות אנשים, שיותר ממחציתם היו יהודים. ארבע־מאות אלה, כבשו עיר של מאתיים אלף תושבים, שהיתה מוגנת ע"י אלפי חיילים של ממשלת וישי. הם עצרו את הקצינים הבכירים והנגרלים של ממשלת וישי, ובראשם את גנרל דארלן. כך ניתנה אפשרות לצבא האמריקני להיכנס לעיר, ונמנע מוחם של אלפי קרבנות כמו שנפלו בקובלנקה ואוראן, שבהן נעשו נסיונות דומים, אך ללא הצלחה.

מה היה קורה במידה שפעולה זו היתה נכשלת? לפני שנדון בבעיה זו, כדאי אולי, לסקור את המצב הצבאי הכללי בראשית נובמבר 1942:

גרמניה הנאצית היתה עסוקה בקרב סטאלינגרד, הצבא הרוסי טרם פתח או בתקפת הנגד שהביאה מאוחר יותר לנצחון ההיסטורי. באותה תקופה, עוד נמשכו ההתקפות הגרמניות בתוך סטאלינגרד, שהיתה כבושה כדי שלושה רבעים משטחה, בצפונה ודרומה של העיר. אספו הרוסים, צבא לקראת התקפת־הנגד שתכננו, אך בעיר עצמה, נלחם החיל ה־62 כשגבו לנחר, איש לא שיצר או, כי היהירות הנאצית עומדת בפני המהלומה המוחצת ביותר בתולדותיה.

ביבשת אירופה, היה השלטון הנאצי בשיאו, מחוץ ליוגוסלביה, שבה נמשכה מלחמת הפארטיזנים, באירופה לא נערכה כל חזית, תנועות ההתנגדות במדינות השונות, היו בשלבי התארגנות בלבד, ולכל היותר עסקו בפעולות חבלה, אך מרד מוון עדיין רחוק היה.

בדיוק בתקופה זו נגמרה ה־"אקציה הגדולה" בוארשה, שבה נלקחו 310,000 יהודים למחנה המוות טרבלינקה, ובצרפת הר"י זה שלושה חודשים אחרי פעולת הנירוש הגדולה שנערכה ב־15–16 ביולי, בפריז ובסן, כאשר נעצרו ונלקחו למחנות המוות, 12884 יהודים וכמו כן, שלושה חודשים אחרי פעולות הנירוש בשטח הבלתי כבוש, בצרפת, כאשר נעצרו כעשרת אלפים יהודים ע"י משטרת וישי, ונמסרו לנאצים על מנת להישלח למחנות ההשמדה. רייטלינגר מזכיר את תוכניתו של דנקר, שרצה להרחיב את פעולות הנירוש עד יהודי אלג'יריה, ולהשתמש לשם כך באגיה בקו אלג'יר–מרסיי, וכמו כן, ברכבות ישירות מרסיי–אושביץ. תוכנית זו נדחתה לזמן מה, אך לא בוטלה.

יכולתם של היהודים להגיב באותה תקופה, היתה זעומה ביותר, בברלין עצמה, פעלו שתי קבוצות־התנגדות של יהודים צעירים, בהנהגתם של הרברט באום והיינץ רוטהולץ, הם העלו באש, תערוכת תעמולה נאצית, הם נעצרו, ומשתי הקבוצות שכללו כ־40 איש, נשארה בחיים רק אשת אחת.¹

במקום אחר בגרמניה, במחנה הריכוז סקסנההויזן ב־22 באוקטובר 1942, נערכה ההפגנה הפומבית היחידה נגד משטר המחנות, אלה היו כ־25 יהודים, שלפני העברתם לאושביץ, התפרצו למגרש המיפקדים של המחנה, היכו את שומרי ה־ס.ס. ודרשו בגדים ותזונה לתקופת ההעברה, לא הושמדו המפגינים באושביץ, ואף קיבלו עבודות קלות יחסית ולמעלה ממחציתם נשארו בחיים, ושניים שלושה מהם נמצאים כיום בישראל.²

¹ ר. "ילקום מירשת" ג' עמוד 79: א. מעוז: קבוצות מחתרת יהודיות בגרמניה.

מדוע אם כן, אנו מייחסים חשיבות רבה כל כך לפעולה באלג'יר? מתוך סיבה ראשונה במעלה: בניגוד לכל הקרבות האחרים, שנערכו ע"י היהודים במשך מלחמת העולם השנייה, נגמרה פעולה זו בנצחון. לו היה סופה של פעולה זו כשלון, היה עלינו לקונן. לא רק על מותם של סאתיים צעירים יהודים אמיצים ביותר, אלא על הרבה יותר מכך. יש לשער שבמקרה זה, היה "הפתרון הסופי של הבעיה היהודית" מגיע גם לצפון אפריקה.

אמנם נגרל מונטגומרי, הכים את גודי הקורפוס האפריקאי של רומל באל-עלמין, אבל רומל רחוק היה מקצה יכולתו. הסיבה העיקרית לכשלון באל-עלמין, היתה חוסר תזונה מספקת וחוסר כוחות לוחמים. בחודשים הבאים, עדיין היו להיטלר אמצעים מספיקים כדי להקים ראש-גשר חזק בכיורטה, טוניס, ואפילו לערער את עמדת האמריקנים בטוניס.

מה היה קורה לו נכשלה הנחיתה באלג'יר? אין להניח, שספרד היתה נשארת נייאוטרלית, לו נזכתה שהפעולות האנגלו-אמריקאיות באפריקה הצפונית, טקבלות מפנה בלתי רצוי, הדיביוזיות הגרמניות, שהציפו את צרפת תבלתי כבושה, יחד עם הצבא הספרדי, עלולים היו לגרום כשלון כבד במרוקו. "דנקירק" עוד יותר גרוע היה מתחולל בחופיה וגורלם של חצי מיליון יהודים בארצות המאגרב, היה בודאי נחרץ. וכמהו גם גורלם של 40,000 יהודי לוב, ואכן קבוצת יהודים זו שפעלה באלג'יר, לא זו בלבד שהוכיתה בצורה מזוהרת את ערכה של יהדות צפון-אפריקה ע"י פעולה זו, אלא שהצילה את כל אחיהם באפריקה הצפונית, ותרמה בצורה קונקרטיה ביותר, לנצחונן של בנות הברית על האויב הנאצי.

אין כל אפשרות לתאר כאן את התככים הרבים לאין ספור, שנעשו באלג'יריה בין השנים 1940 עד נובמבר 1942, למען ההיסטוריה, יש להזכיר את שמו של יוסף אבולקר, בן 23 באותה תקופה, שיסד קבוצה (בלתי חוקית כמובן), של "גוליסטים", כן עלינו להזכיר את ייסודו של אולם ההתעמלות היהודי, "גיאוגראס", בספטמבר 1940, שלושה יהודים, אמיל אטלן, אנדרה תמים ובוכרה, שחששו כי בעקב חוקי ההפליה (סטאטוס היהודים), עלולות להיערך פרעות ביהודי אלג'יר (היו פרעות באלג'יר גם לפני 1939), מצאו לנכון להקים קבוצת הגנה עצמית יהודית, מכאן צץ הרעיון בדבר הקמת מכון לתרבות הגוף, שבו יכלו להיפגש לשם אימון גופני, 80 בחורים קשוחים, שנבחרו מבין צעירי היהדות באלג'יר.

מרסל אבולקר, שהודות לו אנו למדים על תקופה זו (תכני אלג'יריה, דוקומנטים "יום ולילה", פריז 1945), מזכיר שכל אימת שהתעורר חשש להפגנה אנטישמית, הוכרז באולם מצב אזעקה, ותמיד היו שם משמרות של קבוצות-מחץ וברשותם, אקדחים שסופקו על ידי הממשלה הצרפתית. הצד החוקי של העניין סודר ע"י טכסים סחוכים, הממשלה מסרה את הנשק בתנאי שיצהירו עליו רשמית, אך בו בשבוע שהיה עליהם להצהיר על כך, "איבדו" טאתיים איש, את אקדחיהם ברחוב, ובדרך פלא, מצאו אקדחים אלה, את דרכם לשלוחה של אולם "גיאוגראס".

התכנה הצבאית של הקבוצה ב"גיאוגראס" נעשתה בטתכנות אימוני חיל הרגלים, עם מפקדי-מחלקות (סקציות) וכיתות, אחד ממפקדי המחלקות, לויטננט רוד' זאוס, אשר נפל ב-1944 בחזית הווי, היה בוגר המחזור האחרון של ביה"ס סנסיר, שסיים לימודיו בו לפני המלחמה.

קבוצת „גיאוגראסי“ ממשיך מרסל אבולקר, עמדה ביחסים הדוקים עם ד"ר רפאל אבולקר ואחריו, סטפן אבולקר, שנודעה להם השפעה רוחנית ופוליטית רבה על הישוב היהודי. מנהיגי הקבוצה, שנתנו אמון מלא ברפאל ובסטפן, מסרו לרשותם את הקבוצה שהושקעה בה עבודת הכנה רבה ויסודית. כאשר נחת הקפיטן פילפור באלג'יר, בא לראות את שני האחים, אותם הכיר קודם לכן, וביקש את שיתוף הפעולה שלהם באירגון תנועת התנגדות. שני האחים יצרו את הקשר בין פילפור וקבוצת „גיאוגראסי“, ובאוקטובר 1942, קיבל פילפור לידייו את הפיקוד על הקבוצה. נאמר מיד, שהקבוצה היחידה של גיאוגראסי סבלה מאבידות בקרב של ה-8 בנובמבר 1942.

ובכן, נראה עתה, מי היו היהודים שעמדו בראש המחתרת, על אף שלא נמצאו בשורות הלוחמים.

כבר פגשנו במשפחה הגדולה אבולקר. נזכיר גם את ד"ר הנרי אבולקר, שהיה הרוח החיה בפעולות המחתרת. זכור לנו באותה תקופה ד"ר יוסף אבולקר רופא, בן 25, שבביתו נרקמה המזימה כולה. במשך השבועות והחודשים שקדמו לנחיתת בנות הברית באלג'יר, ביקר בקביעות בביתו, הקונסול האמריקאי, רוברט מורפי, מאוחר יותר, בלט מורפי במיוחד בעמדה הפוליטית שנקט, שהיתה בעת ובעונה אחת, פרו־וישאית, אנטי־יהודית, ואנטי־צרפתית. ב־8 בנובמבר 1942, בזמן הנחיתה, היה הפיקוד על המחתרת נתון בפועל, בידי יוסף אבולקר, היות והקולונל שהיה אמור לפקד, נבהל ובסוג ברגז האחרון, שמו של אותו קולונל, אינו מופיע בכל הספרים והמיסמכים של אותה תקופה, אלא בראשי תיבות בלבד. נראה שאסילו ההיסטוריה רצתה לשכוח את שמו ואף אנו נכבד רצון זה.

בדו"ח הרשמי שנמסר ע"י ד"ר אבולקר לגנרל דה־גול, נאמר שהיו לו שלושה עוזרים: ברנרד קארסנטי, גי קלוח, וז'אן אטיאס. שלושתם יהודים, כמו כן, בקבוצת ההצלה הניידת, שמנתה חמישה חברים, היו שלושה יהודים, היו במחתרת, חמש קבוצות אזוריות מסומנות A עד E, בראש הקבוצה הראשונה, שכללה את האזורים 1, 2, 3, 5, של אלג'יר, עמד ד"ר מורלי דבינו.

אחת מקבוצות־המישנה שעליה הוטלה המשימה לבודד את הקצונה הימית, את המטה הכללי של ה־Sub division ואת זה של כיכר אלג'יר, עמדה תחת פיקודם של אנדרה כהן, לוסיין לאנפראני ומוריס הגיבן. קבוצה B, שכללה את האזורים הרביעי והעשירי, הונתה ע"י ד"ר רפאל אבולקר, כשתוא נעזר ע"י ח"ה סטפן אבולקר, אוליבייה בוכובסקי (כולם יהודים) ומר דה־סנט בלונקה. הקבוצה B1 היתה כפיקודו של קפיטן פילאפור, (אשר נפל כגיבור בקרב) ועליה הוטל להוציא את המטה של תגדוד ה־19 של הצבא מכלל פעולה, בין 9 מנהיגיה היו 8 יהודים. מנהיגיה של הקבוצה B2 שמשימתה היתה הפרפקטורה, היו ז'ק זרמטי, סעדיה וליד ואנדרה לוי, כולם יהודים. קבוצה B3 שעליה הוטל לתפוס את הדואר המרכזי, היתה מורכבת גם היא כמעט אך ורק מיהודים, ומפקדה, ז'אן דרייסוס, נרצח עקב בגידתו של אחד מתומכיו וישי.

היה זה עו"ד יהודי, מוריס חיון, שפקד על קבוצה C במטרה לתפוס את ארמונו של המושל הכללי, בעוד שתפקידה של קבוצה שהונתה ע"י פול רוק, היה תפיסתה של מרכזיות הטלפונים העירונית. שני מפקדים אלה היו יהודים. על הקבוצה האחרונה, E, פקד הנרי דה־אסטייה־דה־לה־רורי, אותה קבוצה פעלה באלביאר ובקלון — ווארל, ומשימתה היתה לשתק את דארלן. היו הרבה יהודים בקבוצה זו.

יהודי צרפת במלחמת העולם השנייה

אין בכונתנו וגם לא באפשרותנו, לתאר בפרטי פרטים את התפתחות הפעולות. נאמר רק, שניטרולם של אנשי וישי הצליח להפליא, אך דווקא בגלל זה, הפסיקו האמריקאים את תמיכתם במחתרת לחלוטין ועברו לצידם של כוחות וישי. כוחות אלה, ודארלן בראשם, עמדו מיד על חשיבותו של הכוח שבא לעזרתם, ועשו את כל המאמצים על מנת לחדש את משטר וישי — בחסות הכוחות האמריקאים — וכלי המרשל פטאן. עובדה היא, שבמשך חודשים אחדים, עד להירצחו של דארלן, ואחר כך, תחת הנהגתו של ז'ירו, עשו את כל האפשרי על מנת לשמור על עקרונותיה הידועים של "המחשבה הלאומית" של וישי, ובראש וראשונה, על אפליה אנטי-יהודית.

מנהיגיהן היהודים ושאינם יהודים, של פעולות ה"8 בנובמבר, הופתעו ביותר כשנעצרו ונשלחו למחנה ריכוז באלג'יר הדרומית. רק הודות ללחצה של דעת הציבור העולמית ושל העתונאים האמריקאיים והבריטים ששחו במקום, ניצלו מהשמדה פיזית. לאחר מכן, במסגרת "סטאטוס היהודים" שהוצא ביוזמתה של וישי, ושדארלן, ז'ירו ואנשיהם, שמרו על חוקיו בחומרה מרובה, נאסר על היהודים להתגייס לכוחות הלוחמים, הציבו אותם ביחידות "חיל-הנדסה" ושלחום לבקע אבנים, כמפקדי קבוצות אלה, סגנו קצינים שהיו ידועים בדעותיהם האנטישמיות. רק כאשר הגיע הגנרל דה-גול לאלג'יר, נוסד ה"ועד הצרפתי לשיחרור לאומי", חוסלו היהודות הללה, אמנם באיטיות רבה.

לסיכומו של פרק זה, אנו סבורים שכיום ניתן להשקיף על ההתרחשויות באור אובייקטיבי ונכון יותר, מאשר ניתן היה לפני עשרים שנה. אנשי המרי היהודיים באותה תקופה, ראו עצמם מקופחים ובצדק. תפיסת אלג'יר אופשרה רק ע"י פעולה של פחות מ-400 מתנדבים (המספר המדויק היה 377), 80% מאלה היו יהודים, והפרס על כך היה מעצר וחיוק האמצעים האנטישמיים. הדבר היה מכוער עוד יותר, היות הנעשה במדינה משותרתת וכביכול למען אותו שיחרור.

היהודים במחתרת הצרפתית

ההיסטוריה הצבאית מייחסת חשיבות ראשונה במעלה לפעולותיה של תנועת המחתרת הפארטיזנית, במשך מלחמת העולם השנייה. מחתרת זו היתה מבחינת גודלה ועוצמתה, תופעה חדשה לחלוטין באמנת הצבאית. היא הפכה חלק חיוני ובלתי נפרד במושג המלחמה הטוטאלית החדות להשפעתה העצומה על הלוחמים בחזית, על בעיות האספקה, על עבודת הכוחות שבצורה, ועל האדמיניסטרציה שבאזורים הכבושים. תנועת הפארטיזנים, השפיעה על אופיה של מלחמת העולם השנייה.

האיש שכתב דברים אלה, הוא הגנרל לשעבר, לותר רנדולף, מהוורמאכט שהיה מפקדם הראשי של הכוחות המזוינים של הרייך השלישי בצפון גורבניה ובצפון פינלנד, לפני שנשלח לפרוסיה המזרחית בתקופת הנסיגה.

שארל טיין, מפקדם הוותיק של ה"פראנק טירייר" (הקלעים החופשיים) והפארטיזנים הצרפתים, משתמש גם הוא במובאה זו. טרם פורסם מחקר מקיף העוסק בחלקם של היהודים במחתרת הצרפתית, וכמו כן, בפעילותם במחתרות של מדינות אחרות, (ידוע לנו למשל, שבאיטליה, בה ישבו באותה תקופה כ-30 אלף יהודים, 1,200 מהם לחמו בשורות המחתרת), באשר לצרפת, אי אפשר לקבוע כלל, מה היה אחוז היהודים שנשתייכו למחתרת. עלינו להסתפק בידיעות קטועות, ואנו מקווים כי בעתיד יימצא היסטוריון, או טוב מזה, קבוצת היסטוריונים, שיתמסרו לחקר בעיה זו, ומוטב שהדבר ייעשה לפני

שאחרון הפארסיונים היהודיים — יצבור מן העולם. אך לא נטעה אם נעריך את מספרם בשעתם באלפים.

אנו משערים שעבודת מחקר זו, לא תוכל לעסוק במכלול בעיות המחתרת הצרפתית, ועליה להגביל עצמה לתחומי המחתרת המזוינת בלבד. אין אנו מתעלמים מחשיבותה של המחתרת מבחינה רוחנית ומוסרית, כמו כן, איננו מתעלמים מחשיבותה של ההתנגדות הסבילה, כגון מאבקם של עצורי מחנה פטיבייה למען הקמת בית-כנסת במחנה, מאבק שהוכתר בהצלחה. היה זה נצחונה של הסולידריות היהודית, שהרי רוב יהודי המחנה לא היו דתיים כלל וכלל, והיו בתוכם אפילו קומוניסטים רבים. כן ידוע, שבעלי המקצוע היהודים בתחום הטקסטיל, שהוכרחו לעבוד עבור הוורמאכט, ביצעו פעולות חבלה רבות להאטת הייצור. פעולות חבלה בוצעו גם ע"י עצירים יהודים, שהוטל עליהם למיין את הרכוש השודד מדירות יהודיות ע"י איוונצשטאב רייכסלייטר רוזנברג (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg) ולהעמיסו על הקרונות שנשלחו לגרמניה. מאבקם של "קומנדוס" אלה, שעבדו בתחנת אוסטרליץ, ראוי להערכה מיוחדת, היות ואלה היו אנשים שחיו "בעלי זכויות", וקשרים, או שהיו להם קרובי משפחה לא-יהודיים, או אותות-כבוד ועיטורים.

הקבוצות הראשונות של המחתרת, החלו להיווצר ביום שלאחר חתימת הסכם שביתת הנשק ביוני 1940. בסתיו 1940 הופצו ברובע-פריז המאוכלסים יהודים, כרוות בצרפתית וביידיש, טקורן של כרזות אלה, היה בקבוצה שנקראה "סולידריות" ואשר פעלה בהשראה קומוניסטית.

בתא שנקרא "מוזיאון האדם" בפאריז, אחד מתאי המחתרת הראשונים שהוסל, ע"י הגיסטאפו, נמצאו הרבה יהודים, אחד מהם, ג'ורג' ז'רפה, סגן הנשיא של הליגה הבינלאומית נגד אנטישמיות, ייצג תא זה במרסיי. יותר מאוחר, ביולי 1941, מוצאים אנו אותו ז'רפה לצידם של שלושה אנשי מחתרת לא-יהודיים: עמנואל דסטייה דה-לה-זיריה, רוש, קנגיאם ושני יהודים: דניאל מאיר ואלברט כהן. ששת אלה, ייסדו אז את תנועת "השיחרור", דניאל מאיר, שהוא כיום נשיא הליגה למען זכויות האדם, היה מועמד לתפקיד סגן הירצץ הלאומי של תנועת המחתרת, אלברט כהן, שכבר עבר אז את גיל ה-60, לא היסס לקראת נסיעתו ללונדון, לעבור אימון צניחה, כדי שבשעת הצורך יוכל לצנוח על אדמת צרפת. לדאבוננו לא ניתנה לו ההזדמנות להשתמש בידעיות שרכש באימון זה, היות והאווירון שהביאו בחזרה לצרפת, נחרס בדרכו.

אפשר לכתוב ספר שלם על תפקידם של היהודים בתאים השונים של תנועת המחתרת הצרפתית, כיצד אפשר להפריד למשל, את סיפורה של תנועת ה"פרנק-טירייר" מזה של מנהיגה הלאומי, לנורא (ז'אן פייר לוי) או מזה של ג'ורג' אלסמן.

אחד הורסים הפעילים ורבי ההשפעה במחתרת, היה ה"קוסבה" (המאבק). המוזכר הכללי שלה, ברבר, נעצר ומת במחנה הריכוז, את מקומו תפסה אחותו, דקלין ברבר, שגם היא נעצרה ונשלחה למחנה מעצר, אך למזלה חזרה לצרפת, שלושת האירגונים שהוזכרו ("השיחרור", "הפרונטיר" וה"קוסבה"), התאחדו בנובמבר 1942, ויצרו את "התנועה של המחתרת" (M.U.R.). ה"מאור", שלה במאי 1943, את לנואר ועוד אחרים, ללונדון, כשהוזר לנואר לצרפת, נעצר, אך הצליח לברוח בעזרת חבריו. זמן מה לאחר מכן, נעצר שנית, ושוב הצליח להימלט.

בין פעילי ה"מאור. היו מספר חברים ותיקים של "הליגה למען ארץ-ישראל הערבת", תא מחתרת שנוסד בפריז ע"י חברי השומר-הצעיר ופועלי-ציון. בהנהגתו של הנרי בולאבק, קבוצה זו הצליחה ליצור סקציות ברוכעים הפרואנים בהם היתה אוכלוסיה יהודית גדולה, ביחד ברוכעים ה"4, 10, 11, וה"20. קבוצה זו פורקה בראשית 1942. הנרי בולאבק נשלח לאושביץ, אך למולו שוחרר משם ב"1945 ע"י הצבא האדום. הוא הצליח לברוח משיירת האסירים שהובלה ברגל.

אנו מוצאים יהודים גם בין מייסדי התנועה "שיחרור צפת" (מאי 1942). בולטים ביניהם קביה ובראונשוויק. הם נעצרו ונשלחו למחנה ריכוז, ממנו חזר רק בראונשוויק (כורדיה). הוא הצליח להסתיר מהגרמנים את יהדותו, ועל כן, נעצר "רק" בבוכנוואלד.

באותו אזור, בו מצא אלברט כהן את מותו, נמצא יהודי שתנועת המחתרת, שהיה מוכר בכינוי "קאזאנב", אדם אמיץ זה, שהיה מייסד תא המחתרת "אלקטרוק" היה מוסתת לשידורי ראדיו. בתחיל האזרחיים לא נשא את השם הבסקי "קאזאנב", אלא שם יהודי טיור (Tayler).

בדרגה גבוהה יותר, נמצא את ד"ק בינגן, שזיכרו הונצח בצרפת לפני מספר שנים על ידי כול דואר הנושא את דמותו. רק סצטים יודעים — כי זהו תמונתו של גיבור מחתרת יהודי, ז"ק בינגן עזב את צרפת, ביוני 1940, על מנת להצטרף לגנרל דה-גול בלונדון. הוא התבלט באירגון הצי המסחרי בצרפת החופשית. בשעה שהצליח להניף את דגלו של דה-גול על מספר אניות צרפתיות, שהופתעו ע"י שביתת הנשק של 1940 במים אמריקאיים ואנגליים. ביולי 1943, נשלח לצרפת ע"י שירות המודיעין של צרפת המשותפת הידוע בשם B.C.R.A. (משרד סוכני לחקירות). בצרפת הועמד בינגן בראש המשלחת הכללית של צרפת החופשית באזור הצפון. הוא היה במובן מסויים, הנציג הפוליטי של הגנרל דה-גול. בתנועת המחתרת בצפון צרפת, כיוון שאירגן את הפעולות באזור פריז, ירד במאי 1944, הווה אומר, זמן מעט לפני נחיתת בנות הברית, למרכז צרפת, אך כבר בתחנת הרכבת של קלרמן-פראן נעצר ע"י הגסטאפו. הוא ברח, אך לא הצליח להתחמק מרודפיו. מתוך חשש לנפול חי ביד האויב, העדיף לבלוע ציאנקלי שנשא תמיד על גופו. בנימין כרמית, עמד בראש שירותי המודיעין וריכוז את האדמיניסטרציה הציבורית במרסיי ובסביבתה, נעצר ע"י הגסטאפו ונרצח בבוכנוואלד. ההיסטוריון הצרפתי הידוע, חוקר הקופת ימי הביניים, מרק בלוק, הצטרף לשורות המחתרת מראשית היווסדה. מיד לאחר שביתת הנשק כתב עבודה שנקראה "המפלה המשונה", בה ניתח את סיבות כשלו של הצבא הצרפתי במאירויני 1940. בהריפת וולא רחמים, לא היסס להצביע על האשמים, גם במקרה שהיו סוכני האישיים, או ידידי הפוליטיים.

העתון הצבאי של הפיקוד העליון של הוורמאכט (Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht) מנתח בפרק הנקרא "המעבר מ"1 בינואר ועד ה"31 במרץ 1944", את ההתפתחות במצבה הפנימי של צרפת ושם אנו מוצאים את השורות הבאות:

"ב"15 במרץ הודיע הראדיו הצרפתי (של וישי) כי המשטרה הצרפתית הצליחה לעצור את מנהיגה של תנועת המחתרת בדרום מזרח צרפת, יהודי בשם בלוק, אשר כונה בשם הבדוי "גרבון". אמנם עובדה היא, שהמיליציה של דארנן, שהיתה בעלת תפקיד מקביל לזה שלהיס.ס., עצרה את מרק בלוק, ההיסטוריון הגדול שהיה כבר זקן, הוצא

להורג יחד עם איש מתחרת צעיר. הוא כילה את רגציו האחרונים בנחמו ובהרגיעו את חברו לקרב ולסבל. אם אין אנו טועים, דומה כי היה זה איש המתחרת היהודי היחיד שזכה ל"כבוד" לחיותו מוזכר באחד מדו"חות הפיקוד העליון של הוורסאכט.

חיים ויקטור גרשון, שמוצאו מאנגליה עסק בטקסטיל ברובע הפריזאי סנטיה, הידוע באוכלוסייתו היהודית הגדולה. בהיותו אזרח בריטי המתגורר בפריז, הפך סוכן-קישור בין שני הצבאות בשנים 1939–1940. עם המפלה הכללית, מצא שירות המודיעין הבריטי לנכון, להשאירו בצרפת על מנת ליצור שם רשת הברחה לספרד ולאנגליה. מאות ואלפי אנשי-צבא בריטיים, שהצליחו להימלט מידי הגרמנים, הוברחו ע"י רשת זו מהולנד ומבלגיה עד ספרד, ומשם לבריטניה או למרוקו. לאחר נחיתת בנות-הברית באפריקה, רשת הברחה זו שנקראה "ויק", הודקה במהרה לתומכים צרפתים, ועל כן פנה ויקטור גרשון לאנשים שהכיר נתן בהם אמון. היה זה טבעי שיקשור קשרים עם אנשי הצבא הגוליסטי. בין משתפי הפעולה הידועים ביותר, נזכיר את לוסיין רשליין-רשייה, סוכן קשר של הגנרל דה-גול, אשר ביצע משימות שונות בצרפת הכבושה, בנשאו את השמות הבדויים סוקרטס, אורודגול, וכן נזכיר את אשר לעתיד, היהודי ז'אן פייר בלוך, אשר יחד עם טקס הימנס, מנהלה לעתיד של "איר פרנס", קיבל את משלוח תשק המוצנח הראשון מבריטניה הגדולה. בוילאמבלרד הוקמה אנדרטה לזכר הצניחה של ה'23 באוקטובר 1942.

לאחר שנעצר ע"י כוחות הבטחון של וישי והוחזק במחנה הריכוז במזוק, הצליח פייר בלוך לברוח, כשהוא נעזר הרבה באשתו וברשת "ויק". לפני בריחתו, שימש משך זמן מסוים, כעורכו של עתון העצירים במזוק. עתון זה, שנכתב בכתב-יד וקישט בעיטורים ורישומים, הכיל הרבה רשימות בעלות חסוד ומקביר על חיי המחנה.

לאחר בריחתו, הגיע פייר בלוך לאנגליה, שם השקיע את כל מרצו במאבק למען חידוש תוקפו של "צו כרמיה" באלג'יר המשתחררת. צו זה בוטל ע"י וישי קודם לכן, זאת אומרת, ע"י דארלן וריר.

לפני סיכום הפרק עלינו עוד להזכיר שני שרים ברפובליקה השלישית, ז'אן ז'י וג'ורג' מאנדל, שניים אלה היו בעלי השקפות פוליטיות שונות לחלוטין: הראשון היה איש השטאל, ולעומתו, שיתף השני פעולה במשך מלחמת העולם הראשונה עם קלמנסו והשתתף למה שקוראים בצרפת, "הימין הליברלי-דמוקרטי הקלאסי". בתקופת המלחמה ב'1939, היה ז'אן ז'י, חבר הפרלמנט, אך הוא בחר להיפרד מארמון בורבון, על מנת להצטרף ליחידתו בחזית, הוא נלחם באומץ, כשנסוג הפרלמנט הצרפתי לבורדו, הצטרף אליו, לפי פנייתו.

ז'ורג' מאנדל, שימש ב'1940, בתפקיד שר הפנים. בהיותו מתנגד החריף של שביתת הנשק, הגיע לידי חיכוכים חמורים עם הגנרל וייגאן ועם המרשל פטאן, הוא חשף את השקרים בהם השתמש וייגאן כדי לשכנע את הממשלה הצרפתית לבקש את שביתת הנשק, כדי למנוע כל תקלות בביצוע תכניתם. השתמשו פטאן וחברו לאבאל, בתכסיס מתוכנן, הם הצליחו לשכנע את אנשי הפרלמנט, אשר תסכו בהמשך המאבק בצפון אפריקה, לעלות על האניה שעגנה בבורדו, ומחוז חפצה קזבלנקה. תוך כדי הפלגתה של ה"מסיליה", נחתמה שביתת הנשק, כאשר הגיעה האניה לקזבלנקה. פקד לאבאל על המרשל הכללי של צרפת במרוקו, הגנרל נוגס, לאסור את כל חברי הפרלמנט ולשלחם חזרה לצרפת באותה אניה עצמה, כשהם נתונים במעצר.

יהודי צרפת במלחמה"ע השניה

בין העצורים המוחזרים היו מאנדל וזיי. טאו כיבוש דרום צרפת ב־11 בנובמבר 1942. כבר היתה הגיסטאפו סמוכה ובטוחה בתפיסתם של ג'ורג' מאנדל ודאן זיי. כמו כן ליאון בלוס, דלדית, פול רנו, גמלן רעוד, גורלם של שרים אלה היה שווה: ג'ורג' מאנדל ודאן זיי נמסרו ע"י הגיסטאפו למיליציה הצרפתית של ג'ורג' דארנון. נערך בינם קלאסי של בריחה, כביכול, שבמהלכה, נורו השניים. לליאון בלוס, שהוחזק במחלקת האסירים החשובים בבוכנוואלד, שיחק מזל להינצל עקב משגה של שירות המודיעין הסובייטי. כששוחררו אסירי מחנה ההשמדה מיידאנק ב־1944, פירסמו הסובייטים הודעה שכל הסיר מנים מעידים כי ליאון בלוס נרצח במחנה זה. הנאצים שמחו לנצל "מישגה" זה של שירות המודיעין הסובייטי, והודיעו כי ליאון בלוס נמצא במעצר גרמני, ושלומו טוב. ע"י עצם פירסום הודעה כזו, הובטחו לראש־המשלה לשעבר, חייה, שמכאן ואילך אסור היה להעמידם בסכנה.

המוסד העליון של המחתרת הצרפתית נקרא "הוועד הלאומי של המחתרת". במוסד זה, נמצאו נציגי תנועות המחתרת, וכן נציגי המפלגות הפוליטיות והסנידיקטים שהצטרפו למחתרת.

בוועד הלאומי של המחתרת שכלל בזמן השיחרור, 16 חברים בלבד, היו בין היתר היהודים דניאל מאיר, נציגה של המפלגה הסוציאליסטית (S.F.I.O.), מוריס קריגל-ורליטון, נציג ה־F.T.P. ופייר וילון, איש החזית הלאומית. (האירגון הצבאי של אותו מוסד).

תנועות המחתרת היהודיות

ננסה לתאר כאן בקצרה שני סוגים שונים של אירגוני מחתרת: ראשית כל, אירגונים שבשורותיהם פעלו יהודים בלבד, הנועזת אלה הונהגו ע"י אנשים בעל־הכרה דתית, או ע"י ציונים.

נוסף עליהם, נסקור את האירגונים היהודיים למען סיוע למחתרת ולעזרה־ההדדית. (U.I.R.E.) שהנהגו ע"י פעילים קומוניסטיים או אנשים בעלי נטיות קומוניסטיות. באירגונים אלה, פעלו בדרך כלל מתגרים מארצות שונות של אירופה המרכזית והמזרחית. (פולניה, רומניה, הונגריה, ומעטים מגרמניה, אוסטריה ואיטליה), אנשים אלה הגיעו לצרפת במישור, או מתוך שורותיה של חבריגדה הבינלאומית בספרד, יתרונם היה בנסיגת המחתרת הקודם בהיעדר אשליות לגבי טיבו של תאביב ובמשמעתם. לאירגונים היהודיים הצטרפו בעיקר מטעמים תועלתניים. שפה משותפת, הרגלים דומים וכו'.

לצופים היהודים בצרפת (E.J.F.) היו כל הגתונים להפוך לקבוצת מחתרת. היו ביניהם צעירים רבים, בעלי הכרת דתית עמוקה, ואידיאליים אציליים. לאחר המפלה של יוני 1940, נסוגו הצופים ברובם לדרומה של צרפת. בין 1940 וקריץ 1942, הם עשו מאמצים כדי להקים רשת של מעונות לילדים שהוריהם נמצאו רשמיים, במצב בלתי ליגאלי, או שהיו עצורים. עקב היותם יוצאי ארצות אירופה המרכזית, וכמובן, ליתומים רבים עקב פעולות ההשמדה יותר מאוחר, בקיץ 1942, נאלצו להסל בתי ילדים אלה, כי היתה סכנה שהפכו למלכודת. הילדים הועברו משם לבתי איכרים, לבתי־ספר, לפנימיות ולמגורים הצופים יכלו להתמסר לפעולות המחתרת המזוינת, בסתיו 1943, נוסד המק"י E.J.F. בהר־השחור (בדרום ה־מאסיף־סנטרל), באיזור בו מרובים הפרוטסטנטים). יוזם המק"י היה רו"ת גמזו (קסטור), שנפטר בישראל לפני מספר שנים. באותה תקופה, הוא היה הקומיסר הלאומי

של ת. E.J.F. כיגיו בתקופת המלחמה היה קפיטן לנים. המקי היה כפוף מבחינה אסטרטגית, לאירגון היהודי הלוחם. אך מבחינה טקטית היה כפוף לאירגון המקומי של "החיל הסודי". היה זה אירגון שמפקדיו היו צוותי קצינים. חילי הצבא הצרפתי. שהכריזו על עצמם כ"שוחרי דה-גול". תנועה זו פעלה ברוב חלקיו של האיזור הדרומי, שנכבש ע"י הגרמנים עד 11 בנובמבר 1942. בתאריך זה, פוזר "צבא שביתת הנשק" (100 אלף חיילים). שהגרמנים החירו לחישי להחזיקו רשמית. ונוצר מצב בו נמצאו קצינים ותת-קצינים רבים ספורטרים. המקי E.J.F. נקרא על שמו של מרק האגנו (Haguenaui). שהיה לפניו מנהיגם של הצופים היהודיים. ונורה ע"י המיליציה בנרנבל. היו לאירגון זה קאדרים צבאיים. (ביניהם הלויטננט רוזה לוי). וה"חיל הסודי" ביקש מהם להעניק אימון צבאי לקבוצה של איכרים (לא יהודים). שרצו גם הם להשתתף בקרב עם הפולש.

ל"מקי זעיר" זה. היה נשק מועט ביותר: 10 תת-מקלעים. 10 אקדחים ומספר רימונים. נשק זה רכשו ממחסן התחמושת A.S. דה'לוטרק.

המקי E.J.F. נכנס לפעולה נגד האויב עם הנחיתה. והפך להיות "החטיבה הצרפתית העשירית". ה" A.S. הכיר בשמו הקודם של אירגון ה" E.J.F., כלומר. שמו של מרק האגנו. בתקופה זו כללה הקבוצה 100 אנשים. והתחילה לקבל הצנחות של תחמושת. בהצנחה החשובה ביותר, שבה צריכה היתה הקבוצה לקבל מרגמות. "הוצ'קיס" כבדות. הותקפה הקבוצה ע"י האויב. שנילה את מקומם של שני המחנות. לאחר קרב בלתי שקול. שבמהלכו נהרגו זילבר בלוך ועוד חמישה אנשים נוספים. הצליחה הקבוצה לבצע את משימתה תוך שמירה על מערך שורותיה.

זמן קצר לאחר מכן. נחלה הקבוצה את נצחונה הגדול ביותר. על סמך ידיעות שנמסרו על ידי המפקד האזורי של ת. A.S. דינור דה'סגונזק. הותקפה העיר מוסה Maxamet שם התחפרו מאה גרמנים. כשברשותם חמישה תותחים. לאחר קרב קשה. גרעו הגרמנים ונטשו את העיר. בהשאירם בידי הקבוצה היהודית. רכבת שלימה. עמוסה נשק ואספקה. מאוחר יותר. נטלה הקבוצה "מרק האגנו" חלק בקרב של קסטר. בפיקודו של דינור דה' סגונזק. נוסף לקבוצת היהודים שמנתה 120 איש. צמדו תחת פיקודו של דה'סגונזק. עוד כ-250 איש נוספים. ובסה"כ כ-400 איש. מספר הגרמנים היה 4.000. אך בסופו של דבר. הכריחם דה'סגונזק להיכנע.

יש בידינו עדות יקרת-ערך בנוגע לקבוצה של מרק האגנו. שניתנה ע"י חבר בב"מרי. עורכו של העתון הצרפתי "לה מונד". והנה לפנינו דברים שנכתבו על ידו אודות ההתקפה על הרכבת במוסה:

ההתקפה המוצלחת והמרשימה ביותר. היתה זו שנערכה על רכבת התחמושת הצרפתית. שבה היו בין השאר. חמישה תותחים של 20 מ"מ לירי-מזרח. הית זה תת-לרטננט צעיר. שזה עתה סיים את הפוליסטכניקום. אשר הפעיל את חטרי-הנפץ. תוך התעלמות מהסכנה החמורה שנשקפה לחייו הוא בהתפוצצות. המרגמה שעמדה בקרב בה בלתי שקול עם התותחים הגרמניים. הופעלה ע"י יהודים. לאחר מילוי המשימה ותפישת הנשק. נשלחו מדי שעה פטרולים יהודיים על מנת להוכיח לגרמנים. שאין שוכחים אותם. בבוקר הצליחה יחידה אחרת. הפעם. לא-יהודית. אשר גם היא השתתפה בקרב בצורה מזהירה ביותר. לחפור שורה של שוחות. שמתוכן יכלו המתקפים לראות את המפקד הגרמני. כשהוא יוצא לדרך. עטף בצורה סמלית וציורית ביותר. בסדין לבן. וכך. בעוד

שיהודי אחד ביקש הסברים בדבר הפעלת התותחים ושמר על פעילותם התקינה. עסק חברה. המשתלם בלימודי רבנות. בספירת השבויים, שהיו מודאגים ביותר עקב נפילתם בידי ה-E.I.F. "Ich bin ein Jude", אמר הלה בעוברו על פניהם. היתה זו נקמתם היחידה והנאה של המעונים, שהפכו פתאום אדונים למעניהם.

לאחר תפיסת קסטור, יסד דיג'ור דה"סגנון, בטליון, כדי להצטרף לצבא הצרפתי של הגנרל דה"לטר דה"טסיני. קבוצת "מרק האגרי" הצטרפה לבטליון זה ונטלת חלק בשיחרור אלזס.

חלק אחר של התנועה היהודית הלוחמת, הורכב מחברי תנועת"הנוצר הציונית. אותו חלק נמצא מערבה למקו E.I.F. בסביבות טולוז.

האירגון A.J. (הכוחות המזוינים היהודיים), הצליח לייסד מלבד "המקו בהר השחור", שאותו הזכרנו קודם לכן, קבוצות חופשיות בפריז, ליון, גרנובל, טרסי, לימוז, ניס, טולוז, שומבון ורזי. בסופו של דבר, קיבל האירגון את השם "האירגון היהודי הלוחם" (O.J.C.). אחת מהמשימות שה-O.J.C. נטל על עצמו, היתה משלוח צעירים בעלי כושר קרבי, דרך ספרד ופורטוגל על מנת להצטרף לכוחות המזוינים שהישוב היהודי בארץ-ישראל העמיד לרשות הצבא הבריטי. יש לציין, שענין זה לא הובן תמיד על ידי לוחמי המתתרת הצרפתית, שלא הצליחו להבין מדוע יש צורך להרחיק כל כך, על מנת להילחם באויב קרוב כל כך. היו אפילו לוחמים של ה-O.J.C. שהדבר לא היה ברור להם.

אחת מן ההצלחות הסמליות ביותר, של "האירגון היהודי הלוחם", היתה, לדעתנו, כיבוש עמדותיהם של אנשי הגיסטאפו בטולוז, בבית שהפך מאוחר יותר לבית"יתומים יהודי.

פעילות חשובה ביותר של ה-O.J.C. התנהלה בסביבות פריז. שם נוצרה שורת רשתות"מתתרת. והידועה שבהם היא "אלרט", בפריז ישב סוריס קישו (לובנברג). שהיה אחראי לתעשיית הניירות המזוינים, הוא נפל בידי ה"ס.ד. ועונה עד מותו. בסרבו לדבר.

כתוצאה מבגידה, נפל חלק גדול ממנהיגי "האירגון היהודי הלוחם" לידי הגיסטאפו. בתחילה נעצרו בבית הסתר של פרסן, ומאוחר יותר, בדרנסי, בזמן הפינוי של אותו מחנה, סגר ספקר ה"ס.ס. ברוזר, חמישים אנשי מתתרת בקרון שנשלח לגרמניה. הדבר אירע ב"17 באוגוסט, 1944. היתה זה המשלוח האחרון מדרנסי למחנות המוות.

היו אלה צעירים קשוחים ובעלי נסיון רב, אחד מהם, היה רג'ה קפל, היה זה רב צעיר, שעמד על כך כי יותר לו לקיים את כל מצוות הדת במחנות המעצר של מרכז צרפת, שם הוחזקו עשרות אלפי יהודים, מאוחר יותר, כאשר "נשרף" * עקב פעולותיו המתתריות, הפך להיות קצין"דת של האירגון, והמשיך בפעילותו.

רג'ה קפל היה אחד מאלה שהצליחו לברוח מהרכבת הנ"ל. האם העלה או בדעתו כי 20 שנה לאחר מכן, יכהן כשגריר ישראל באתונה? האם שיער אנדרת עמר, כי ברבות הימים, יהיה פרופסור ובנקאי מצליח? כל אלה שהצליחו לברוח מאותה רכבת (מספרם המדויק אינו ידוע, כנראה 12), חזרו אחר כך לזירת המאבק, למרות שגורלם לאחר תבריחת היה שונה.

אולי כאן הוא המקום לספר על דיפלומט ישראלי לעתיד, יוסף פישר, מנהל

* נשרף - נתגלת למעטרת.

הקק"ל בצרפת. הוא ידע להשיג את הכספים שהאירגון נזקק להם, כמו כן השתתף בחיבור חוקתו של האירגון לג' לכל-יהודים. ללא אפליה מבחינת מוצא או השתייכות פוליטית בשם „בני ישראל בצרפת“, ושלפני כן לא היה קיים בצרפת.

ה-O.J.C. ביצע 1925 פעולות בסה"כ, ביניהן 750 חבלות ברכבות, אשר הביאו להרס של 705 קטרים, 32 בתחבורה אשר עבדו למען הכובש נהרסה, 25 ניזוקו קשות, 410 עמודי חשמל נחבלו, 25 גשרים התמוטטו, 152 אנשי מיליציה, בוגדים וסוכנים חשאיים של האויב, הוצאו להורג. ביניהם גנרל פיליפו, מרגל גרמני ואיש מיליציה, בוצעו 175 פעולות חשוכות נגד הגרמנים. בהם נפלו 1085 קרבות בקרב עם האויב, נוסף לכך, איבד הוורמאכט, כתוצאה מפעולותיו של האירגון, 7 מטוסים שנופצו על הקרקע, 286 מכוניות משא, יותר מ-2 מיליון ליטר דלק.¹

איגנו יכולים למנות כאן פעולות, חשוכות ובעלות-משמעות בשטחים האחרים של תנועת המחתרת (ניירות-מזויזים, הצלת ילדים, חיטול בוגדים ואנשי מיליציה וכו') שכן נושא זה אינו כלול במסגרת מאמר זה. אם הקורא מעונין, יש להפנות אל עבודתו של מר דוד קנט Contribution „נספה לתולדות המחתרת היהודית בצרפת“, אשר הופיע בפריז בהוצאה של Editions du Centre שם ימצא הקורא גם תיאור מצויין של הזרמים הפוליטיים והחברתיים שהיוו את הרוח החיה ב-O.J.C.

סקטור אחד של המחתרת היהודית הספציפית, הורכב מקבוצות והאירגונים M.O.F. (כוחות עמלים של המהגרים) של ה-F.T.P., ליצילות עבודתן, אורגנו הקבוצות בהתאם לשפת-האם של החברים. היו קבוצות הונגריות, פולניות, רומניות, גרמניות ואיטלקיות. מנהיגי הקבוצות היו לעתים קרובות, לחמים לשעבר של הכריגדות הבינלאומיות בספרד. אחדים מהם, כגון מרסל לנגרי, קולונל ה-F.T.P., גבורה של טולוז, חיו כמה שנים בארץ-ישראל, ועברו לצרפת כתוצאה מתבוסת הצבאות הרפובליקניים בספרד. הגיוסים הצבאיים הראשונים של יהודים אלה נעשה בספטמבר 1942 בפריז, בכיכר האומה, שם הותקף ברימונים על ידי אנשי F.T.P. גדוד גרמני, תוך כדי צעידתו. עוד שנה לפני כן, כאשר הקולונל לעתיד, פ. בייין, ירח בפעם הראשונה בקצין גרמני בתחנת המטרופול ליטאן (ברבס רושאר), חיפה על נסיגתו לחם יהודי, ב. ברוסטלן, להתקפה זו בברבס רושאר, נודעת חשיבות ראשונה במעלה בהיסטוריה של המחתרת המזוינת בצרפת: זו היתה הפעם הראשונה בה הומת אחד מאנשי האויב ע"י המחתרת.

פביאן וברוסטלן לא נתפסו, אך מרגע זה ואילך, החלו הגרמנים להוציא להורג בני ערובה. היוזמה למעשה זה, ננקטה ע"י הפיקוד הצבאי הגרמני, שקיבל את הוראותיו ישירות מהיטלר, ולא דווקא, ע"י הניסטאפר וה"ס.ד. הדבר נראה לנו משונה במקצת, על כל פנים, נראה כי הקולונל של משטרת-הבטחון קנוכן, לא תסד בדבר.

בד"ח של כלל פעולות המחתרת האנטי-גרמניות באירופה כולה, מחדש ינואר 1942, אנו קוראים את הקטע הבא באשר למצב בצרפת:

„כבר בחודש אוגוסט 1941 החלה הספלגה הקומוניסטית הצרפתית בפעולות חבלה וטרור שיטתיות, מחוץ להתקפות על חברי הוורמאכט, נערכו פעולות חבלה בתחנות הרכבת וברכיש השייך לוורמאכט. ניתן להבחין בפריז, בשתי קבוצות שהורכבו כדלקמן: מפקד פעולות, מפקד מודיעין

* הוא יוסף אריאל (נפטר ב-1964) שימש סגירי ישראל בבריטל, השתתף ב"ליקו" מורשת".

יהודי צרפת במלחמה השנייה

בינלאומיים (של חבריגדות הבינלאומיות וכו')

קומוניסטים צעירים

מבוגרים צרפתיים.

האלמנט היהודי בולט ביותר בכל הקבוצות...

בדצמבר 1941, נערכה שורה חדשה של התקפות מזוינות על אנשי הוורמאכט. כמו כן, התקפות רימונים על משרדי הוורמאכט בפריז, המיוחסות לאותן קבוצות שהוכרזו למעלה.

מדובר כאן בדו"ח שלא נועד להימלר, אלא להיידריך בלבד, כלומר, מחברו (ששמו אינו ידוע לנו) לא היה חייב להשתמש במשפטי תעמולה, אלא ניסה פשוט לתאר את המצב הממשי ואת על מנת לשכנע את היידריך לנקוט באמצעים לחיסול מצב זה. שנראה למחבר הדו"ח כמסוכן ביותר.

אין בידינו דו"חות מאוחרים יותר בנושא זה, אך יש מקום להאמין שגם הם ציינו את תפקידם החשוב של היהודים במחתרת.

המפקד העליון של ה-F.T.P באיזור פריז ב-3-1942, היה הקולונל דיל, היה זה כינויו של אדריכל אפשיטיין, יוצא וארשה, שגם הוא פעל בשורות הבריגדה הבינלאומית בספרד. (גוכיז דרך אגב, כי כ-10,000 יהודים נלחמו בשורות בריגדה זו, אלה שנתרו בחיים בתום הקרבות, תפסו עמדות חשובות במחתרת, בצרפת כמו בארצות אחרות, יוגוסלביה, בולגריה, ואפילו בבלגיה).

יוסף אפשיטיין הוא בן למשפחה הקרובה למשפחת הסופר הידוע י. ל. פרץ, הוא נלחם בשנים 1939-40 בשורות הצבא הצרפתי ובמאי 1940 היה אסיר מלחמה בסטלג, I.V.B, משם הצליח להימלט על מנת לחזור לצרפת, בסביבות 1942, קיבל על עצמו אחריות חשובה ביותר: תוועד הלאומי הצבאי של ה-F.T.P מסר לידייו את התגנתו של אירגון זה בכל איזור פריז, הוא נקט בטקטיקה חדשה של לחימה, באותם מקומות שבהם הסתפקו עד עתה בהתקפות יחיד, עברו מעתה להתקפות המוניות נגד ריכוזים גרמניים חשובים ביותר, כך, לא היססו ביולי 1943, כ-20 פארטיזנים להתקיף גדר גרמני שהיה ממונה על שמירת שער-הבצחון בכיכר אטואל, ימים מספר לאחר מכן, הותקפה מסעדה גרמנית ברימונים, בשד' הגרן-ארטה, לא הרחק מאטואל, בפעולה זו נהרגו 23 גרמנים, קבוצה אחת של פארטיזנים התקיפה בוסן שקבוצה שנית עסקה בחיסוי המתקפים.

התקפות כאלה נערכו בכל רובעי פריז, כתוצאה מכך, עורער בטחונם העצמי של הגרמנים, ביצורים שונים הופיעו ברחובות, ה-F.S.C, שסנדרטפיהרר, ד"ר הלמוט קנוכץ, הוציא פקודה וטאוסרת על אנשיו לנוע ללא נשק, ויהיה זה אפילו ממשרדי ה-F.S.D, ב-16 בנובמבר 1943, נעצרו הקולונל דיל ו-31 מחבריו, עונו בפראות רבה, ובכל זאת לא פצו סיהם, היו כיניהם יהודים רבים, כולם גורו ב-11 באפריל 1944, זיל היה באותה תקופה בן 33.

מפקד אחר ממוצא יהודי, אשר כונה בשם "קפיטן פיליפ", (זאב גוטסמן) היה מנהיגו של ה-F.T.P בטולוז, ונפל בוסן ההתקוממות המשחררת, בהתקפת גשר סנט מישל, לפי עדויות של מחבר מאמר זה, נראה כי זאב רכש את מושגיו הראשונים, באמנות המלחמה בשורות ההגנה בארץ-ישראל, הוא הגיע לצרפת רק ב-1937.

קבוצות יהודיות של ה-F.T.P ייסדו "גופים פרנקיים (חופשיים)" במספר מסויים של ערים גדולות כמו פריז, ליון, טרסיי וטולוז, ברגע מסויים, ב-1943, נמצא שהקבוצה

היהודית (של הפלוגה השנייה) היתה הקבוצה היחידה שפעלה בפריז. כיוון שכל הקבוצות חלא יהודיות, הושמדו ע"י הגיסטאפו. כנספת מס' II אנו מביאים הודעות רשמיות של אותה פלוגה, בדבר הקרבות שניהלה.

יש להוסיף, שבתקופה זו הגיעו הדים ממאבקם ההירואי והמיואש של לחמני גיטו וארשה, עד לפריז, ונגד ציניהם של הלחמים היהודיים מן הפלוגה ה-II עמדו מעשי ההקרבה של אחיהם בווארשה.

כאיתה תקופה, הרג מרסל ריימן, בן 19, שכבר הספיק קודם לכן לנהל את התקפה בכיכר האומה, את הגאוליטור ריטר, שתפקידו היה לגייס בצרפת, עובדים לעבודת-פרך בגרמניה. התקפה אחרת, שנערכה גם היא ע"י ריימן, בסוף יולי, עלתה לקצין בכיר של הצי המלחמתי הגרמני, במחיר חייו.

בסוף 1943, נחשפה קבוצתם של מרסל ריימן ובוקוב (מתגדס יהודי ממוצא הונגרי) ע"י הגיסטאפו. קבוצה זו ביצעה מעשי תבלת רבים נגד שיירות גרמניות ברכבות וכבישים. בפברואר 1944, נערך בפני בית-המשפט הגרמני בפריז משפט ענק, שנאשמו היו 23 אנשים, מהם 10 יהודים ויהודיה אחת. הנאצים רצו לתוכות במשפט ראווה זה שרק יהודים זרים (ספרדים, איטלקים, ארמנים וכו') היו פעילים במחתרת. ריימן והנאשמים האחרים, השתמשו בהזדמנות זו שניתנה להם, כדי להטיח בפני בית המשפט ובפני תענוגות את שנאתם העמוקה לנאציזם. זאת החלטתם החקיקת להילחם בו עד חרמה. "משפט ה-23", הסך להיות אנדה בתולדות המהתרת הצרפתית. המשורר הגדול לואי ארגון, גם הוא איש מחתרת, הקדיש פואמה מרשימה לזכרם של לחמים אלה. האשה היחידה שנידונה כאותו משפט, למאסר-עולם ונשלחה לגרמניה היתה אולגה (גולדה) בונסיר, יהודיה ממוצא רומני. לפי פקודה מגבוה, אין יודעים בדיוק מתי, חדש משפטם בגרמניה והיא נשפטה למוות ונערשה.

חובה עלינו להזכיר את שמו של יוסף קליסקי, שבהתקפת יחיד, זרק רימונים באוטובוס עמוס חיילים גרמניים, בחילופי היריות הוא גורה למוות. כמו כן נזכיר את מוריס קורסק, מפקד קבוצה פרנקית במרסיי, שנורה ע"י הגיסטאפו ועל שמו נקרא אחד מרחובותיה של מרסיי.

בליון, הצליחה קבוצה חופשית להפיל בין אחרים, את הקומיסר המקומי ארמון קרל, שהיה אחראי למעצרים של יהודים רבים באותה עיר ולשילוחם למחנות המוות. אנשיה הקימו לאחר מכן, את הקבוצה הפרנקית "קרמניול" ואליה הצטרפו גם אנשיו של סימון פריד, איש מחתרת יהודי, שנרצח ע"י המיליציה בהתקוממותם של אנשי המחתרת העצורים בבית הסוהר אייס (ראה גספת IV).

רבים היו היהודים שנלחמו בגבורה בקרב על רמת-גלייר, שהתקפה ע"י המיליציה באביב 1944. רבים עוד יותר, היהודים הנחים מנחת עולמים בבית-הקברות בווארקור, בהרי האלפים, בו היה ריכוז של המקי, אשר הותקף והושמד ע"י הגרמנים ביוני-יולי 1944. שאפל בווארקור, ואסנה בווארקור, אלה הם שני מקומות, בהם נלחמו כתף אל כתף, עם חבריהם הלא יהודים, ונפלו למען צרפת.

באיזור של ליל, דואה-לנס בצפון צרפת, הצליחו אנשי מחתרת יהודים שעזבו קודם לכן את פריז, לייסד מקי חשוב יותר, אליו נוספו כורים ממוצא פולני, וכמו כן, מספר מטויים של אסירי מלחמה סובייטיים שהצליחו לברוח. לעתים קרובות הודות לעזרתם של אנשי המקי.

הבאר

שדרכה היו נכנסים לבוקר של הארגון היהודי
הלוחם בביאליסטוק

קבוצת לוחמי-מחתרת יהודים בצרפת

(צולמה בתקופת הכיבוש)
למאמרו של לויטין שטיינברג

**Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD
im Bereich des Militärbefehlshabers in Frankreich
Nachrichten-Übermittlung**

Ausgangsort			Zielloch			Rang des Empfängers		
Tag	Monat	Jahr	Tag	Monat	Jahr			
18	NOV	43						
Nr. 85948			Lagepunkt			1 NOV 43 18 11/43		
Telegramm — Funkgramm — Fernschreiben — Fernpost								
EK.- MARSEILLE 9817 18.11.43 1705 -WD- AN BOS.- ROEN, A B.- P A R I S.- BETR.: EREIGNISBERICHT NR 540.- IM ZUGE EINER AKTION GEGEN FUEHRENDE JUDEN IN NIZZA, GELANG ES BIS JETZT FOLGENDE JUDEN FESTZUNEHMEN.- A)- <u>M E Y E R, GERMAINE</u> , ALIAS GAUTHÉ, MARIE SEKRETAERIN DES EHEM.- DIREKTORS DER FRANZ. ITAL.- BANK IN NIZZA ANGELO DONATI.- B)- G U T M A N N, CLAUDE, ALIAS DUPRAT, CLAUDE, BEAUFTRAGTEN DER UGIF.- FUEH DIE JUED.- JUGENDWOHLFAHRTPFLEGE IM GEBIET SUEDFRANKREICHS.- C)- J A N T R O B, JANKIEL, ALIAS MISTER JACQUES, JUDE POLN.- HERKUNFT, FUEHRER DER JUED.- JUGEND IN NIZZA UND ORGANISATION JUED.- KINDERTRANSPORTE NACH DER SCHWEIZ.- DIE GENANNTE WAREN FUEHREND BEI DER BESCHAFFUNG FALSCHER IDENTITAETSKARTEN UND SONSTIGER AUSWEISEPAPIERE FUEH JUDEN BETEILIGT.- DER HERSTELLER DIESER FALSCHEN ID.- KARTEN.								

סידור הכתובות מודיע שתצליח לזהות פעילים יהודים
המסתתרים בטעות ותעודות סודיים.

חותמות מזויפות
עבהם השתמשה המחזרת בצרפת

קיר הלוחמים במוזיאון ידמרדכי

כבר הזכרנו קודם את שמו של קילנל F.T.P. מרסל לנגיה שנידון למות ע"י בית משפט מיוחד. אומץ לבו הרב, עורר הערצה אפילו בלבם הקשוח של שופטיו. אחד מהם, נשיא בית המשפט של לפינס, גורה ע"י קומנדו של יהודים, ננקמה על מותו של לנגיה. גם בחוף-התכלת (קוט ד'אזיר — רצועת החוף הימית-יכוני בדרום צרפת) היה ריכוז של מקי יהודי, וכן גם בסביבות פריז, הדעות שפורסמו על ידם, נמצאות בנספח III. כאן עלינו לומר כמה דברים כלליים על המחתרת, ובמיוחד על המחתרת היהודית. ההא זו טעות לחשוב, שרובה של האוכלוסיה היה עסוק באופן מתמיד בפעולותיה של המחתרת. היהודים, כרוב התושבים, נאבקו על השגת קילגורם של תפוזי-אדמה, על תלושי מזון אמיתיים ומזוייפים, על לחם, סוכר ושומן, על תעודות-זהות מזוייפות, ורשיונות מכל המוגים. גם הם בדרך כלל, מזוייפים.

כמו כן, אי אפשר להתעלם מן העובדה, שהיהודים ברובם היו חסרי-אמצעים, ובמעמדם של ארילינאליות, היו החיים יקרים עוד יותר, אם כי המוסדות היהודיים בצרפת ומחוצה לה, עשו את כל אשר ביכולתם על מנת לעזור. למרות הכל, יש לציין שהמצב בצרפת, לא היה כל כך גרוע כמו בפולין, כלומר, יהודים עשירים ועשירים פחות, יכלו למצוא מיקלט אצל צרפתים בערים ובכפרים, לעבוד ולחיות שם חיים פחות או יותר טובים במידה שהצליחו לא להתבלט יותר על המידה. הלוחמים היהודיים של המחתרת הצרפתית, לחמו בתנאים פחות גרועים, הם היו בקרב עם ידידותי, מאבקם, לא היה מאבק של יאוש, ולא נבע רק מתוך הרצון למות בכבוד, אלא כדי לזכות בחיי חופש.

הגרמנים מעולם לא העניקו למחתרת מעמד צבאי על אף העובדה שאפילו בחודשים האחרונים של הכיבוש הגרמני, לחמו אנשי ה-F.F.L. בסדים, ונשאו את סמל שלושת הצבעים, שצריך היה להעניק להם עפ"י אמנת גרנבה סטאטוס רשמי של לוחמים, אנשי המחתרת שנתפסו ולא גורו במקום, שולחו למחנות-הריכוז מאוטהרזון, בוכנולד, דכאו, ועוד ושם קיפחו את חייהם.

הכוחות הצרפתיים החופשיים (F.F.L.)

אם מרעט הוא בדינו החומר התיעודי על השתתפותם של יהודי צרפת במלחמה האנטי-נאצית, עוד פחות מזה הוא החומר על תפקידם בלוחות הצרפתים החופשיים, אין פירוש הדבר שלא היו ביניהם יהודים, ההיפך הוא הנכון, היו יותר מדי, לאמיתו של דבר, אפשר לומר, שתולדות השתתפות היהודים במאמץ המלחמתי של ה-F.F.L., מקבילות לתולדותיו של אירגון זה כולו.

פרדוכס זה, יובן לאור העובדה שרוב היהודים בשורות ה-F.F.L., העדיפו להעלים את זהותם, מתוך רצון למנוע נקיטת פעולות נגד משפחותיהם. רוב היהודים שלחמו בשורות ה-F.F.L., ראו עצמם כצרפתים לכל דבר.

בין המקרים הידועים לנו, נציין את זה של לויטננט ויקטור מירקין, הוא הצטרף לצבאו של הגנרל דה-גול עוד בשנת 1940, השתתף לקראת סופה של אותה שנה, בקרב של סרנאק, ביחידת ה-F.F.L., לצידו של צבא הגנרל ווייול, הם כבשו במשותף, את בארדיה, טוברוק, והתקדמו עד לבנגזי ואבו-עגיללה.

באביב 1941, אנו מוצאים את ויקטור מירקין בשדה-הקרב כסוריה, שם נפצע בצורה חמורה, החלים והמשיך להילחם, ואנו מוצאים אותו אחר-כך בביריחים, בצבאו של

הנרל לעתיד, פייר קניג. אנו מוצאים את ויקטור מירקין גם בקרב המכריז של אלי עלמין. וגם נטל חלק בקרבות של הכוחות הצרפתיים שנחתו באיטליה. פלוגות הצבא הצרפתי השתתפו בקרבות עד לטוסקנה. הם שוחררו בין השאר, את הערים פוגיבונסי וסין. ויקטור מירקין לקח חלק בכל הקרבות.

לאחר מכן, הוחזרו כוחות אלה לנאפולי ב־15 באוגוסט 1944. היות וחיו חלק של החטיבה הצרפתית הראשונה, בפיקודו של גנרל דה־לטר דה־טסיני, הם נחתו בחופי סרובאנס. תוך פחות משבוע, הצליחו ויקטור מירקין ו־15 מאנשיו, לשבור את מערכת ההגנה הגרמנית בגמל טולון. לאחר שלכדו את המבצר הראשי, שבו היו גרמנים רבים, ארבעה חודשים לאחר מכן, ב־22 בדצמבר 1944 נפל מירקין בוז, הוא היה אז ראש המטה הכללי של הבריגדה הרביעית. חיתה לו אז דרגה של קומנדנט (מקביל לדרגה האנגלית — מייג'ור), זכה לחמישה אותות הצטיינות ותוכתר בתואר אביר לגיון־הכבוד.

דוד קנוט, אשר מביא דברים אלה, מזכיר גם את דבר היות מירקין, ציוני טוב ומסור (רביזוניסט), ומוסיף: „בשעה שאנו מהרהרים בגורלו של ויקטור מירקין, מפתיעה אותנו העובדה, כי אף שהולל רבות ע"י חבריו לנשק, מעולם לא הוזכר דבר יהדותו". על מנת להוכיח את פעולתם של היהודים בפלוגה הידועה D.B.2 (הפלוגה השנייה המשוריינת של גנרל לקרק), נסתפק בציון העובדה, שבקרב חברי פלוגה זו, שלא התגברו על דעותיהם הקדומות בכל הנוגע ליהודים, שררו רגשי מרירות על הימצאם של יהודים רבים מדי בפלוגה.

ה־F.F.L. קיבלו ללא הרף תגבורת, שהגיעה אליהם דרך הפירנאים מספרד. ברוב המקרים, אם ניצלו הבורחים מצרפת ועברו את הפירנאים, נעצרו אח"כ בספרד והוחזקו במחנות ריכוז שונים, שהידוע בהם היה „מירנדה" על האבר, אמנם א"א אפשר להשוות את מירנדה למחנות הנאציים, אך עובדה היא, כי חיים במשך כמה חודשים במקום זה, פגעה קשות בבריאותם של העצירים.

והיהודים היו מרובים במירנדה, כפי שהיו ב־פ.פ.ל. יש לציון את העובדה, שבמהלך צית השניה של שנת 1943 לאחר מפלותיה של גרמניה והכניעה האיטלקית, השתנה לטובה יחסם של הספרדים אל הבורחים מצרפת. לו רצו בכך יכלו הבורחים היהודיים, לחכות בספרד ובפורטוגל, לסופה של המלחמה. אך רגש הפטריוטיות הכריחם לעבור למרוקו ולא לגייר על מנת להצטרף ל־F.F.L. רבים מאלה שנותרו בספרד, שטרו על הקשר עם צרפת הכבושה, כדי לנסות ולהציל מצפוני הכובש יהודים צעירים רבים ככל האפשר. סיפור חייו של ראש ציריית באלפאר, פייר דרייפוס שמידט, אינו אופייני לגורלו של יהודי צרפתי „בינוני", וזאת משום היותו אישיות ידועה. אך בכל זאת, אפשר ללמוד מסיפורו כמה דברים בעלי משמעות, קפיטן דרייפוס שמידט, נמצא ב־19 ביוני 1940, בסנטיים באלוס. במקום זה, נחלה יחידה צרפתית נצחון על יחידה גרמנית, בעקבותיו נתפס שלל בעל ערך רב, אך נצחון יחידי זה, לא יכול היה לעצור בעד שטף חיילי הוורמאכט, (אל נשכת שפריו נכבשה ב־14 ביוני). היחידה שהחזיקה בסנטיים, כותרה במהירות, ותחמושתה אזלה. ראש העיר והמופר של סנטיים, ביקשו מהמפקד הצרפתי להפסיק את האש, על מנת לא לסכן את העיר, הפסקת האש הוכרזה, והמגינים נישבו, הגרמנים סבלו 3000 אבידות, הרוגים ופצועים.

יחידתו של הקפיטן דרייפוס שמידט, הוחזקה במעצר בנף־בריוק באלוס, ולאחר מכן בבוגל.

יהודי צרפת במלחמה"צ השנייה

דרייפוס שמידט נעצר למזלו בבאלפור, בעיר שבת כיהן כראש העיריה. דבר זה הקל עליו את הבריחה. הוא עבר לשווייץ ב־27 בנובמבר 1940. כאשר הצליח להגיע לשטח הבלתי־כבוש, תוצא קפיטן דרייפוס משורות הצבא. גויס בשנית, אך בסופו של דבר, שוחרר. משום היותו יהודי, לאחר שניסה לעבוד כעורך דין בקסטר, הצטרף לרשתות המחתרת. והחליט להגיע לאפריקה דרך הפירינאים.

קבוצתו של דרייפוס הצליחה להגיע לספרד למרות בגידתו של מורה הדרך. לאחר שהגיעו סוף־סוף לספרד, בסוף שנת 1942, הכירו דרייפוס שמידט וחבריו, מספר נכבד מאוד של בתי־סוהר, עד שהגיעו למחנה המפורסם „מירנדה“ באבר, משם, תודות לצעדים שנקטו ע"י הגנרל דה־גול וע"י השלטונות הבריטיים, וכן הודות לנצחונן של בנות הברית באפריקה הצפונית ובססלינגרד, נשלחו הקצינים למדריד, בתווך מרץ ושם קיבלו סטאטוס של אסירים. הם שהו בעיר כחודש, אחר כך נסעו לפורטוגל וב־2 במאי 1943, הגיעו לגיברלטר ומשם לאפריקה.

לאחר שהגיע לאפריקה, צורף דרייפוס שמידט אל המטה הכללי של הפלוגה המרד־קאית הרביעית של מונטן, ונלחם בשרדה־הקרב באיטליה. לאחר מכן, ב־1944, הגיע לצרפת, שם הוענק לו תואר „אביר הלגיון הצרפתי“. הוא בלט באומץ הלב ובלהט שגילה, בעיקר בספטמבר ואוקטובר 1944, בחזית האלפים, ובנובמבר בחרי הירוקה, התבלט בזמן הקרבות שהביאו לשיחרורה של באלפור, שם נלחם בשורה הראשונה, כשהוא משמש דוגמא של אומץ לב ואמונה. מובאה זו, נושאת את התאריך — 9 באוקטובר 1945, ועל החתום: הגנרל דה־גול.

יהודים רבים הצטרפו אל הגנרל דה־גול בלונדון, כבר ביוני 1940, הלויטנט W.F. רופא במקצועו, זכה גם הוא בתואר „אביר לגיון הכבוד“. על שהצליח להקים את השירותים הסניטריים־רפואיים של צרפת החופשית באנגליה ולאחר מכן, גם בברזוויל, למרות התנאים האובייקטיביים הקשים ביותר, בהם עבד.

ביחידתו של לקלרק, אשר „עלתה“ ב־3—1942 מציאר לכיוון טוניס, בחצותה בדרכה את הסהרה כולה, היו יהודים רבים. כמו כן, היו יהודים בדיכוייה המסוריינת־השנית. יחידת־עלית זו, שהונחתה בגורמנדיה בסוף יולי 1944, זכתה להיות הכוח־הצבאי החזק הראשון של בנות־הברית שחדר לפריז ב־25 באוגוסט 1944, שם הצטרפה לכוחות F.F.L., ששיחררו כבר חלק גדול של העיר.

לרופאים הצבאיים היהודיים של הצבא הצרפתי, ניתנה הזכות העצובה להיכנס ראשונים למחנה־הריכוז דכאו לאחר שיחרורו. יחידות צרפתיות שכללו יהודים רבים, שיחררו „אוסנקומנדוס“ * מרובים של דכאו ובוואריה הצפונית.

יהודים אחרים לחמו גם בחיל האוויר של כוחות צרפת־החופשית. הידוע ביניהם הוא פייר־מנדס־פרנס, שר לשעבר, וראש מטסלה לעתיד. האדמירל לואי קאן, המשמש עכשיו כנשיא הקונסיסטוריה המרכזית של בני ישראל בצרפת, שימש בשירות פעיל בצי של הכוחות הצרפתיים החופשיים.

אין לשכוח שבשנת 1940, ובשנים שלאחריה, היו פתוחות לפני הצרפתים־הלא־יהודים, שלוש דרכי פעולה: א) התנגדות לכובש ולויזשי. זו היתה דרך הכבוד, אך כמובן, גם * אומנקומנדו — יחידה של אסירים שהועברה ממחנה ריכוז מרכזי לעבודת כפיפות, מעין מניין של המחנה המרכזי.

דרך הסכנה. אפשרות אחרת היתה של „שב־ואל־תעשה“, ובינתיים לתאווין לראדיו לנדרון ולחיות את חיי תיום יום שחיו קשים לכשעצמם. אפשרות שלישית היתה לשתף פעולה בצורה זו או אחרת עם האויב, אם לא עם הגרמנים עצמם, הרי לפחות עם ממשלת וישי. היהודים לא יכלו לברור בין האפשרויות. נשאר להם להסתתר או לפחות להסתיר את יהדותם. או להיכנס למאבק. רבים בחרו בדרך השנייה.

במסדר „השיחורור“ (למקבלי אותות הצטיינות), אשר נוסד במשך המלחמה ע"י הגנרל דה־גול, נמצאים רק כ־1000 חברים. בכל אחד מדפי היומן של מסדר זה, מצויים שמות יהודיים, אנו ספרנו 60 מהם. חלק גדול מאותות הצטיינות אלה הוענקו לאחר מות מקבליהם.

באשר ליומן העיטורים של תנועת המחתרת, מספר השמות היהודיים שם הוא מעל לכל המסוער.

האם מונתנו לתוכית, שהיהודים עלו באומץ לבם על האחרים? ודאי שאין להציג את הבעיה באור זה. אנו מכירים בפשטות, כי ליהודים היו מניעים רבים ובעלי משקל גדול יותר, שדחפום להיאבק באויב. הם נלחמו בגרמנים בתוקף היותם כוכשי המולדת הצרפתית, ובתוקף היותם אויבי הרוח החופשית. אך לזה נוסף הרצון הצו להיאבק בצורר־היהודים משמירי עמם.

אכן, אנשי המחתרת היו מיעוט בין 100,000 היהודים שנשלחו למחנות ההשמדה, אחד מתוך כל שלושה יהודים צרפתים, נשלח למחנות. באופן יחסי, היה מספר הקרבנות בין הלוחמים, קטן יותר. לו הבינו זאת כולם מלכתחילה כי הם עומדים בפני תופעה של השמדת עם היהודים הלוחמים היהודים גדול הרבה יותר.

נספח 1

מחאת הלוחמים היהודים הוותיקים

ב־11 באוגוסט 1941, התקבלה משלחת בת 18 איש, לוחמים יהודים ותיקים, שבראשה עמד הגנרל אנדריי בוריס, והקומנדנט דאק מאיר, אצל הקומיסר של וישי, הממונה על בעיות היהודים, קסביירולה. ל־18 אנשי־המשלחת היו: 18 תאור, אביר לגיון הכבוד, 2 מדליות צבאיות ו־56 אותות הצטיינות ממלחמות העולם הראשונה והשנייה.

את איגרת המחאה הבאה הקריא ד־א־ק־מ־א־ר:

„בניגוד להשערתך, אדוני הקומיסר, לא באנו הנה על מנת לדרוש ביטול חוק או לבקש טובה כלשהי. כמו כן, אין אנו דורשים ריכוזו של סטאטוס היהודים, שלו אנו כפופים חוקית. אך איננו מסכימים לו. בנאת אנו מצהירים בחגיגות, כי אין אנו דורשים כל זכויות מיוחדות בתוקף היותנו לוחמים ותיקים. בני ישראל הצרפתים, שהקיבו חייהם למען צרפת ואשר אותם אנו מייצגים, וכן כל הלוחמים האחרים שנאבקו למענה, אינם מעונינים בצדקה מביעה כחמורה על ערותם למען צרפת, והלא, כפי שהצהרת כבר, לא יותן ליהודים, להשתמש בלשאת בתוצאות מערסם היורדי. אותם סבני ישראל היהודים, שישכחו את דמם, נדרגו ונפצעו, וכן כל אלה הנוצאים עד תיום את המדליות על חויהם, ודאי לא שיערו לעצמם, כי עשו כל זאת למען מדינה שתדחה אותם מעל פניה מאוחר יותר.“

נספח 2

תעודה מס' 18-CDXLVI

הודעות רשמיות של הפלוגה ה-2 של ה-F.T.P. בפריז
(קבוצה זו הייתה מורכבת אך ורק מיהודים)

- 3 בינואר 1943 בסביבות השעה 11 בבוקר, הניחו 3 פארטיזנים מזויינים, שתי פצצות זמן במקום מעברה של פלוגה גרמנית בשדרות לאנדאל. פצצות אלה התפוצצו בזמן מעבר הפלוגה וגרמו למוותם או לפציעתם של גרמנים רבים. הפארטיזנים חזרו לבסיסם בשלום.
- 10 בינואר 1943 נזרק רימונים ע"י פארטיזנים על מסעדה גרמנית ברחוב בואסי דאנגלס. הרימון נפל במרכזו של שולחן הקצינים, והפיל חללים רבים. שלושת הפארטיזנים חזרו בשלום.
- 15 בינואר 1943 שני פארטיזנים השליכו רימון על מסעדה גרמנית, ליד תחנת הרכבת המזרחית. רבים נפצעו. לא היו לנו כל אבידות.
- 18 בינואר 1943 פצצת זמן הונחה ע"י שני פארטיזנים במלון גרמני, ברחוב ברוז'ר מס' 8. וגרמה לנזקים חמורים. הנסיגה עברה בשלום.
- 20 בינואר 1943 3 פארטיזנים התקיפו מסעדה גרמנית ברחוב לאפייט, בנורקס רימון על קצינים שהסבו לשולחן, לגרמנים נגרמו אבידות גדולות. לוחמני חזרו בשלום.
- 28 בינואר 1943 בשעה 10 בערב, הניחו שני פארטיזנים, פצצת זמן על הלוגו של מלון גרמני ברחוב בובור, הפצצה גרמה לנזקים גדולים. למרות חייתו של הרובע סוקף צבא, מצאו השניים דרך לחזור לבסיסם.
- 3 בפברואר 1943 ב"ב בערב, התקיפו 5 פארטיזנים מזויינים ברחובים ובריסונים, את עמדותיהם של הריבע ה-15. כתוצאה מפעולה מוצלחת זו, הושמד צריף מלא גרמנים וכן, שתי מכונות משא, בהתקפה זו, בלטה ההגנה באופן מיוחד, והפארטיזנים חזרו בשלום.
- 5 בפברואר 1943 בשעות הערב, זרקו 2 פארטיזנים מזויינים, רימון במלון גרמני, ברחוב דהי שברול מס' 6, כשהם גורמים להרוגים ולפצועים רבים. שני הפארטיזנים חזרו ללא הפרעות ע"י האויב.
- 10 בפברואר 1943 3 פארטיזנים מזויינים, השילו רימון על תחנת דלק בקור דה'זנסן, וגרמו לנזקים חמורים. שלושתם חזרו לבסיסם בשלום.
- 15 בפברואר 1943 ב"ב בבוקר, הניחו 3 פארטיזנים מזויינים, פצצת זמן במקום מעברה המיועד של פלוגה גרמנית, בסביבות ה"אוינבליד", הפצצה התפוצצה בשעת מעבר הפלוגה, והפילה חללים רבים, לא היו כל אבידות מצדנו.
- 17 בפברואר 1943 ב"ב בערב, השילו 2 פארטיזנים, רימון על מוסד גרמני, כשהם גורמים לנזקים חמורים. השניים חזרו לבסיסם בשלום.
- 22 בפברואר 1943 בצהרי היום, השילו שני פארטיזנים מזויינים, רימון על מוסד גרמני, ליד תחנת הרכבת של ליון, שניהם חזרו ללא כל הפרעה מצד האויב.
- 23 בפברואר 1943 ב"ב בבוקר, התקיפו 3 פארטיזנים מזויינים משרד גרמני באקדחים, והרגוהו, בזמן הנסיגה נפגע הפארטיזן אנדריי בכדור בגולו, אך הצליח לחזור לבסיסו.
- 25 בפברואר 1943 3 פארטיזנים מזויינים השילו רימון לעבר פלוגה גרמנית, כשזו עסקה באימוניה, בהתפוצצו, גרם הרימון להרוגים ולפצועים רבים. פעולה זו בוצעה בפורטייה"לה-מייאט, הנסיגה עברה בשלום.
- 26 בפברואר 1943 משרד גרמני הותקף בשעות הלילה ע"י פארטיזנים מזויינים, הנסיגה עברה ללא תקלות.
- 28 בפברואר 1943 3 פארטיזנים השילו רימון במרכזו של קבוצת קצינים במסעדה גרמנית, אבידות רבות נגרמו לגרמנים. למרות חסימת המשטרה, הצליחו הפארטיזנים לפלס את דרכם ולחזור בשלום לבסיס, באותו ערב, הונחה פצצה במלון גרמני ע"י 3 פארטיזנים יהודים, ברחוב סהי לה"ביאן-סנס, הפצצה גרמה לאבידות רבות, התוקפים חזרו בשלום.
- 9 במרץ 1943 בשעה 10 בערב, השילו שני פארטיזנים מזויינים באקדחים ובריסונים, רימון על קרון מלא גרמנים, בתחנת הרכבת אלמה מרס, הרימון נזרק בשעת שהרכבת עזבה את התחנה.

- נקל לשער כי הרכבת הסכה לבית מטבחים, הפארטיזנים שביצעו את הפעולה, חזרו בשלום לבסיסם.
- 15 במרץ 1943 3 פארטיזנים מזוינים הטילו רימון בפוסך גרמני, סמוך לבית-הספר צבאי, נגרמו נזקים רבים לרכוש, אנשינו נסוגו ללא הפרעות.
- 18 במרץ 1943 בשעה 11 בבוקר, הטילו שני פארטיזנים מזוינים, רימון במחנה מזון גרמני, ליד תחנת הרכבת המזרחית, הרימון גרם לשריפה, כונן נסיגה נמצע החבר יוגן ברנלי מכודר שנורה ע"י המשטרה הצרפתית, ונפל בידי האויב.
- 25 במרץ 1943 בסביבות 10 בערב, גורו שני גרמנים ברחוב טיולים, הנסיגה עברה בשלום.
- 7 באפריל 1943 בשעה 10 בערב, הניחו שלושה פארטיזנים מזוינים, פצצה לפני סלון גרמני ברחוב דה, נגרמו נזקים רבים, למרות חסימת הרובע ע"י האויב, הצליחו הפארטיזנים לחזור בשלום לבסיסם.
- 15 באפריל 1943 פצצת זמן הונחה ע"י שני פארטיזנים מזוינים על יד תחנת המטרו, "למברון", שם היתה צריכה לעבור פלוגה גרמנית, הפצצה התפוצצה ב-11.45 במאסף הפלוגה, הרגה ופצעה גרמנים רבים, כמה דקות לאחר מכן הגיעו האמבולנסים למקום, לוחמינו האמיצים, חזרו ללא אבדות.
- 16 באפריל 1943 בשעה 6 לפנות ערב, זרקו 3 פארטיזנים רימון על פלוגה גרמנית בטרדות טייכור-הרימון נפל במרכז הפלוגה וגרם למותם של רבים, כונן זריקת הרימון, המדמן אורה רוכב אופנוע ליד הפלוגה, אחד מאנשינו לא איבד את קור רוחו, והספיק לזהירו בזמן, האורה השתמח וניצל, הנסיגה עברה בשלום.
- 19 באפריל 1943 ב-10 בערב, הניחו 2 פארטיזנים מזוינים, פצצת זמן על מדרגות תחנת המטרו "מרבה", קבוצת גרמנים שיצאו מהקולנוע, הגיעו למקום בשעת התפוצצות, וסבלו אבדות רבות, למרות שהרובע כולו הוקף, חזרו אנשינו בשלום.
- 22 באפריל 1943 בשעה 7 בבוקר, זרקו שני פארטיזנים, פצצה על מחלקה גרמנית ברחוב דה קורסל, הפצצה נפלה במרכז המחלקה וגרמה למותם של 15 גרמנים, שני הפארטיזנים נרדמו לאחר ההתקפה, ואחד מהם, סיבל הצעיר בן ה-17, נפגע במסגו, למרות שרופאי אותו רובע, סיכרו להגיע לו עזרה, הצליח סיבל לחזור לבסיס ושם טיטלו בו רופאינו.
- 27 באפריל 1943 3 פארטיזנים מזוינים הטילו רימון במרכזות של פלוגה גרמנית, בתחנת הרכבת של ה.אינבליד" ונגרמו אבדות רבות לאויב, הנסיגה עברה בשלום.
- 29 באפריל 1943 שניים מאנשינו, מזוינים באקדחים, הרגו קצין גרמני בלבה של פריז, לאחר הפעולה, נסוגו בשלום.
- 10 במאי 1943 כונן ההתקפה ברחוב פסטר ע"י פארטיזנים, התפוצץ הרימון של אחד מהם, דבר שגרם למותם של פארטיזן אמוץ זה, ושל אחד מחבריו, השלישי הצליח בכל זאת לסגת לבסיס.

נספח 3

החיצות רשמיות של ה-F.T.P. וה-M.O.L. מדרום מזרח צרפת, בין התאריכים 1 ביולי וה-15 ביולי 1944.

(קבוצות אלה היו מורכבות רובן מיהודים)

קניה סיר"מר (Canges Sur Mer)

ב'1 ביולי, מוטטה פלוגת "קורדיק" גשר של רכבת, ליד לה-בניד, המסילה הושחתה לאחר 40 מ', פלוגת של 30 איש, עבדה במשך 60 שעות על מנת לחקן את הגשר, לאחר 48 שעות, ירד קסר נסיון מהפסים, משך 15 יום, יכלה הרכבה לעבור על מסילה אחת בלבד.

גרדן (Gardanne)

ב'3 בחלי, מוטטה פלוגת "קסט", גשר של רכבת ליד גרדן, על קו האלפים, התנועה הופסקה למשך 48 שעות.

יהודי צרפת במלחמה"צ השניה

מרסיי (Marseille)

ב־5 ביולי, בצהרי היום, מוטטה הפלוגה „מארא“, גשר של רכבת בין תחנות הרכבת סך ברתילומיאוס ולה־קרנה, התנועה נפסקה לחלוטין משך 48 שעות, ובאופן חלקי ל־7 שעות.

לה־מיל (Les Milles)

ב־5 ביולי פוצצה הפלוגה „נישן“ את קו האלפים בסביבות גרדן, 80 מ' של פסי רכבת נהרסו, התנועה נפסקה למשך 15 שעות.

ניס (Nice)

ב־5 ביולי, פוצצה הפלוגה „קורד“ 16 מסילות ברזל בין ניס וקאן, התנועה נפסקה למשך 12 שעות.

ניס (Nice)

ב־6 ביולי, בוצעה פעולה ע"י הפלוגה „קורד“ במוסך ברליה, בשדרות הפרחים, בתחנתה זו, הוצאו 20 מאנשי האויר סכלל פעולה, נהרסו 22 משאיות „סטודיבייקר“ והועלו באש מחסן צמיגים והמוסך כולו.

לה־מיל (Les Milles)

ב־7 ביולי, פוצצה הפלוגה „נישן“ 40 מ' מסילות הברזל של קו האלפים, התנועה נפסקה למשך 10 שעות.

מרסיי (Marseille)

ב־8 ביולי, העלתה הפלוגה „מרה“ באש מתכן גרמני, שמונה טונות קש וכמה טונות מספוא לסוסים נהרסו, ב־19 ביולי התקיפה אותה פלוגה ע"י רימונים, ובעזרת המיליציה הלאומית, פטריל של אנשי המיליציה של דארנן, ברחוב דה־לה־לויאה, מצד האויב נפלו שני אנשים ושניים אחרים נפצעו.

גרדן (Gardanne)

ב־12 ביולי, הפגיזה הפלוגה „קוס“ גשר של רכבת על קו האלפים, ליד הכביש מס' 96, התנועה נפסקה למשך 3 ימים.

בין קולן וקין (Entre Coulin et Cures)

ב־13 ביולי מיקשה הפלוגה „מארא“ את הכביש נאציונאל 8, לאורך קילומטר, שתי מכוניות משא גרמניות התפוצצו על המוקשים, היו כמה מתים ופצועים, והתנועה נפסקה עד 6 בבוקר.

בין אקס ופלאט (Entre Aix et Palet)

ב־13 ביולי הפילה הפלוגה „מארא“ עצים על כביש נאציונאל 7 בעזרתה של המיליציה הלאומית, בין ענפי העצים הוטמנו מוקשים, הגרמנים חיכו עד הבוקר על מנת להוריד את המחסום, כיוון שמוקש התפוצץ בשעה שניסו לעשות זאת בלילה.

מורבס (ואר) (Var)

ב־13 ביולי, הקיפה הפלוגה „לה מרסייד“ מחסום על הכביש נאציונאל 4.7 עמודי חשמל נהרסו, אותה קבוצה חיבלה גם בתמרורים של האויב.

פלאסון (ואר) (Flasson)

ב־13 ביולי הקיפה הפלוגה „לה מרסייד“ מחסום על כביש 7 על ידי הפלת כמה עצים, התנועה נפסקה עד הבוקר.

הודעה רשמית זו, הופיעה במעם הראשונה בעתון מחתרת שנקרא „לה דינמיק“, השמור במרכז לדוקסניטציה של היהדות־בת־זמננו, במריו, תחת הסימן CCXV—6, גוסף לדו־הים על הפעולות השונות שבוצעו, פורסמו בעתון זה גם הצעות חשובות ביותר עבור החבלנים, „הזירות, מפציצים!

מתיל איטי, נשרף במהירות של מטר ב"שניות, החוט המספין פועל על ידי העברת הניצוץ במהירות של 1000 מ' בשנייה, והצצה נוספת: „אל השוכה הנסינה היא חלק בלתי נפרד של הפעולה, הפעולה אינה שלימה ללא הנסינה“, וכמו כן: „השוכה לב הינה נשק ממש כמו המקלע או הרימון, אף פעם אין מנהיג מותר על מאבק, אלא אם כן אולו כל האפשרויות שעמדו לרשותו, בהיכנסו הוא מבייש את עצמו ואת לחמיו“.

נספח 4

קבוצת „ברטניול" בליון

לפני ה'6 בינואר 1944, מנתה הקבוצה M.O.I.-F.T.P. „ברטניול" ו„סמון פריז" (ע"ש איש מהתרת יהודי 1936), 40 איש בערך, (כולם יהודים, ע"י רשימתו של L.S.), והרי לפנינו דו"ח על מספר ניכר מפעולותיה של הקבוצה: הרס המבנים של בתי החרושת, „מיבר" ו„סיעה" וכן בית חרושת לסיגרים „סיעה", הרס של כמה עשרות מנועי מטוסים, שהיו מוכנים למשלוח, הרס בבית"ח לתוסרים כימיים „גרלנד", על נושא זה נכתב בעתונות של יו"ש באותה תקופה: „ידיים פושעות השחיתו מיליוני ליטרים של בנזין מינתז", למרות שנעשו מאמצים רבים על מנת לכבות את הדליקה, היא נמשכה למעלה משלושה ימים. הרס בבית"ח „קואנייה", ערב ה'1 במאי, למרות האופק, השתלשלי אנשי"המהתרת על בית"ח לאחר שעצרו את השוטרים המזוינים. הרס שרשרת התובלת של מכרה הנחושת של ביה"ח „סן-גובן" ל„סן-פיר דה'פליד" (ריון). הרס קטר „דיאטריס" של רכבות תחמושת, המיועדות לגנרל גרמני. המוסכים וכלי הרכב שעברו למען האויב היוו מטרה מתמדת להתנקשויות, במוסכים „רשה", „גמבטש" (שם נתפסה לוחמת מהתרת יהודיה, נעצרה ועונתה נוראות), „ויו", „אקלר" ועוד רבים אחרים, נהרסו למעלה מ-500 כלי רכב גרמניים. אחת מצורות הפעולה החביבות על המהתרת, היתה הורדת רכבות מהנסילה, (מובן סאליו, שנעשו כל הסידורים הדרושים על מנת למנוע פגיעות מהאוכלוסיה האזרחית), סוכניקטר היו מודעים בתחנות הרכבת, את שעות העזיבה של רכבות הנסעים, בו בזמן, שאנשי מהתרת אחרים ברקו ערב הפעולה את לוחות הנסיעה, שניתנו להם, כל רכבת שלא הופיעה בלוח הרשמי, היתה סאלת ששירותו את הגרמנים, והעבירו חיילים או אספקה, סטיהרכבת הוסטו לאחר מעבר הרכבת האזרחית, על מנת להוריד את הרכבת הצבאית שהגיעה אחריה מהפסים, בכל פעולותינו לא היה כל קרבן אזרחי, מחוץ למקרה של ההתקפה האווירית על ביה"ח וז', התקפה זו, היכוננה לא עלה יפה, והיא נכשלה, בנרטה ל-1600 מקרי מות.

הערות

לא נכתבה עדיין אף עבודה כוללת על תרומתם של יהודי צרפת למלחמה נגד היטלר, הצבדות הבאות מכילות את החומר הרב ביותר בנושא זה:

קניס דוד: „תוספת לתולדות המהתרת היהודית בצרפת" (44-1940, הוצאת המאנטר, פריז 1947, עמ' 181).

דיאסנס דוד: „גיבוריה היהודים של המהתרת הצרפתית", (הוצאת רנובו, U.I.R.E. פריז, 1962, עמ' 245).

בשירותה של צרפת — אלבום בלחית המנוחות, בצרפתית, ובידיש אשר הוצא לאור ע"י

יהודי צרפת במלחה"ע השנייה

איחוד הסתנדים והלוחמים הוותיקים היהודים של 1939-1945. עמ' 149.
 טיוטת שארל: "ה.F.T.P." הוצאת ז'ילאר, פריז, 1962. עמ' 646 (בעבודה זו מדובר על גיבורים יהודים רבים, אך יהדותם מוזכרת במקרים מועטים מאוד).
 דרייט לינגר ז"ל ד: "המחרון הסופי", הוצאת ולנטין מיטשל, לונדון, 1953.
 דרייט פוסט פיר: "שבי ובריחה", בלפור, 1955. (המוציא לאור אינו מזכיר), עמ' 183.
 העבודות הנ"ל, מזכרות כולן במקסט, בדרך כלל, מזכירה הספרות הצרפתית על תנועת המחתרת, את יהדותם של הניכורים רק במקרים יוצאים מן הכלל. הלפט, רוחה של תנועת המחתרת, מזכיר לעתים קרובות (אך לא תמיד) שאיש מחתרת זה או אחר, היה יהודי, ולכן היה מצבו מסוכן יותר, כמו כן, השתמשו במיסמכים של הארכיון העשיר של המרכז לדוקומנטציה היהודית בת זמננו בפריז. המיסמכים מסומנים ע"י מספר רוסי ומספר ערבי.

1. מיסמך 1 — CH
2. " 11 — XX
3. " 74 — CXIV
4. " 74 — CXIV
5. " לשירותה של צרפת" שם עמ' 51
6. מיסמך 19 — CCCLXXXI
7. " 12 — CH, גם כן, "לשירותה של צרפת", שם עמ' 58
8. " 11 — XXVI
9. " CL—Sok
10. " 20 — XXVI, ר' XXVb21
11. " 105 — XXUb
12. " 52 — XXVI, ר' CH108, גם כן, "לשירותה של צרפת", שם עמ' 58.
13. הצהרות שנמסרו למחבר ע"י זיאנס היטנר (הוזכר קודם בשם נתן הירשעריס), 29 באפריל 1963. זיאנס היטנר הוא אחד מאלה ששרדו בחיים לאחר סרידת סכנהאוזן.
14. כנ"ל CCXV
15. שארל טיוטת, "ה.F.T.P.", שם.
16. מיסמך 20 — CD XXXII
17. פיר דרייט פוסט — "שבי ובריחה", שם. העתק של התצהרה המכתירה את בר דרייט פוסט כאביד לגיון הכבוד, נמצא ב" C.D.F.C.

המחבר שוחח באופן אישי עם מספר גדול של אנשים, שסיפורו לו על נסיונם, הם העדיפו להישאר בעילום שם, המחבר מכבד את רצונם זה, ומודה להם בכל לבו.

3. As a young girl, Bronka Kilwanski was active in the Bialistok Ghetto underground, and was also a close friend of Mordchai Tenenbaum — Tamarof, the commander of the Bialistok Ghetto Uprising.

The testimony of Bronka Kilwanski brings to life the personality of the commander in his public well as his private life. We publish this article as one in a series of essays dedicated to the major Jewish fighters during the war.

The author also tells about her underground activity as a liaison officer between the partisans and the gentile population of Bialistok.

The Jewish Brigade, by Haim Laskow.

General Haim Laskow, a former Chief of Staff of Zahal, draws an outline of the foundation and aims of the Jewish Brigade, which served as a Jewish unit with the British Army during the Second World War.

The part of the Jews in the general underground in France,

by Lucien Steinberg

Lucien Steinberg, a historian and member of the staff of the Jewish Documentation Center in Paris, attempts to portray the part the Jews played in the French anti-Nazi underground movement.

Steinberg argues that besides Jewish regular soldiers in the French Army, there were also many Jewish volunteers who were immigrants or strangers in France.

The Jews began their anti-Nazi activities even as prisoners in the P.O.W. camps (Stalags). We find many in all the branches of the underground and fighters movement. Most of the Jewish fighters joined the general French units and only a minority among them founded separate Jewish groups. The author describes the activities of these groups and the role played by individual Jews.

A special chapter in the history of Jewish resistance was written by the Algerian Jews who participated widely in the taking over of Algeria from the Vichy forces.

The Nazis' Preparations for annihilation of Communists, Jews and parts of the civilian population close to the attack on the Soviet Union ("Operation Barbarossa") by Dr. Marc Dworzecki.

Dr. Marc Dworzecki, a well-known author and lecturer at Bar-Ilan University, gives an account of the methods the Nazis used to break down and murder communists, Jews and parts of the population (by special units), right from the onset of their invasion of the U.S.S.R.